

Pjevrejski PREGLED

Godina XXV • Broj 1 • Beograd • februar/mart 2016. • ŠEVAT/ADAR I – 5776.

POŠTA ŽRTVAMA HOLOKAUSTA

Strana 2-3

Venci na Starom sajmištu

**INTERVJU: MIRJANA LEHNER •
Što u srcu to na platnu**

Strana 12-15

**JEVREJSKA OPŠTINA BEOGRAD DANAS •
Spavanja je dosta bilo**

Strana 16-17

**IZLOŽBE NAŠEG MUZEJA •
Veliki uspeh JIM-a • Gostovanje u
Valjevu i Mionici**

Strana 20-21

Strana 47 **NAGRADNI KONKURS**

Čitaćemo sa zadovoljstvom!

HANUKA 5776

Strana 6-9

U NOVOM SADU OBELEŽENA GODIŠNJICA RACIJE

Poseban naklon senima dece

Strana 4-5

**Pančevo, Beograd, Novi Sad, Osijek,
Zemun, Subotica, Zrenjanin**

Venci na Starom sajmištu

“ZLOČIN JE ZABORAVITI ZLOČIN”:
predsednik Srbije Tomislav Nikolić polaže venac

Na Spomenik žrtvama genocida na Starom sajmištu u Beogradu, mestu nekadašnjeg nacističkog logora tokom Drugog svetskog rata, prepodne 27. januara položeni su venci i odata počast žrtvama. Bila je to centralna državna ceremonija povodom Međunarodnog dana sećanja na žrtve Holokausta koju je predvodio predsednik Srbije Tomislav Nikolić.

Govoreći pred okupljenima, među kojima su bili visoki državni rukovodioci, predstavnici Jevrejske zajednice Srbije, Saveta romske nacionalne manjine, članovi diplomatskog kora i strani vojni izaslanici, on je poručio da Holokaust mora da se prikaže onakav kakav je bio bez ubacivanja trivijalnih, “ali lako svarljivih činjenica” bez marginalizovanja do negacije i jezive proš-

RETKO JEDAN UZ DRUGOG: ambasadori Palestine i Izraela, Muhamed Nabham (levo) i Josef Levi (u sredini) pred spomenikom

Tomislav Nikolić: “Danas kada nažalost postoji i pojava negacije Holokausta potrebno je na jedan novi način upoznati generacije sa stradanjem Jevreja, Srba, Roma i drugih nacionalnosti i svim pogubnim aspektima nacističke ideologije”

BELA RUŽA U ZNAK PIJETETA:
nemački ambasador Aksel Ditman

losti i istine. Podsetivši da je prošla 71 godina od dana kada su vojnici Crvene armije oslobođili Aušvic, jedan od najmonstruoznijih logora smrti, i da se stradanje nevinih žrtava nikako ne sme zaboraviti, odnosno da je “zločin zaboraviti zločin”.

– Danas kada postoji pojava negacije Holokausta, ne sme se zaboraviti stradanje Jevreja, Srba, Roma i svih nevinih ljudi. Svet se menja i svi moramo da budemo svesni da doprinosimo oblikovanju budućnosti i da uložimo miksimalni napor da generacije žive u miru i slozi – kazao je predsednik Srbije.

Nakon predsednika Nikolića, pred počasnim strojem Garde, vence su kod Spomenika žrtvama genocida u Drugom svetskom ratu položili predsednica Skupštine Srbije Maja Gojković, a u ime Vlade Srbije ministar za rad, boračka i socijalna pitanja Aleksandar Vulin i ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović. U ime Grada Beograda venac je položio predsednik Skupštine Beograda Nikola Nikodijević. Sa po jednom belom ružom poštu žrtvama Holokausta odali su i ambasadori Izraela, Palestine i Nemačke.

Ceremonija je završena kratkim umetničkim programom.

Pomen na Topovskim Šupama

Ceremonija polaganja venaca na Topovskim Šupama otpočela je Kadišom koji je izgovorio Brane Popović iz Jevrejske opštine Beograd. Potom je Danijel Bogunović, predsednik JOB-a prisutnima na ovom tužnom skupu govorio o Međunarodnom danu sećanja na žrtve Holokausta ustanovljenom odlukom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 2005. godine. Posle toga pristupilo se polaganju venaca.

U ime Beogradske jevrejske opštine venac su položili predsednik Bogunović i sekretar Miroslav Rajević. Venac je, takođe, položio i Jasminko Hadžisalihović, predsednik Pokreta za toleranciju. Isto su učinili i predstavnici JO Pančeva David Montijas i Rut Lihtental. Nakon toga je predsednik JOB-a zahvalio je prisutnima i podsetio ih na događanja vezana za obeležavanje 27. januara planirana da se održe do kraja dana.

ISPRED SRPSKE VLADE: Ministri Stefanović i Vulin

Šetnja, slike i zvuci sećanja - Govorim u prvom licu

Dvočasovni program koji su zajedničkim naporom organizovali đaci triju beogradskih srednjih škola: Železnička tehnička škola sa profesorkom Nadom Banjanin Đuričić, Treća beogradska gimnazija sa profesorkom Jelenom Kručićanin i Deseta beogradska gimnazija sa profesorom Sinišom Vukadinovićem, uz podršku organizacije Haver Srbija odigrao se u Kulturnom centru Rex. Na ulazu u sam prostor koji je odisao komemorativnom atmosferom posetioci su dočekali đaci dok su se u pozadini čula imena žrtva Starog sajmišta. Učenici su goste vodili kroz punktove sećanja raštrkane po velikoj sali Kulturnog centra Rex. Na savakom punktu panoi sa skicama Starog sajmišta i biografija jedne žrtve. Nakon svakog punkta posetioci su dobili identifikacioni list žrtve kako bi sećanje mogli da „ponesu“ kući. Dirljiv trenutak je bio kada su se đaci i posetioci upoznali sa gospodama Esterom Bajer i Sonjom Lunginović čije su porodice bile žrtve koje su đaci proučavali i pripremali.

U drugom delu programa posetioci su aktivno učestvovali u komemoraciji tako što su ispisivali imena žrtava na zajednički Zid sećanja. Treći deo bio je recital „Govorim u prvom licu“ koji su izveli đaci Železničke tehničke škole uz horsku pratnju Dragane Stojanović, Jelene Jovičin i Natalije Nedeljkov. Recital su sačinjavali odlomci pisama Hilde Dajč, odlomci autora Davida Albaharija, Filipa Davida, Reli Alfandari, Aleksandra Ajzinberga, Viktora Frankla, Prima Levija, Jehude Amihaja i Beate Niman.

Posetioci ovog komemorativnog programa su bili učenici brojnih beogradskih škola, nastavnici, predstavnici nevladinog sektora, mlađi i stariji članovi Jevrejske opštine i sugrađani koje je zainteresovala ova tema. Bio je to prvi put da su đaci imali glavnu ulogu u komemorativnom programu i na taj način nam pomognu u očuvanju sećanja na nekadašnje članove jevrejske zajednice.

DUBOK NAKLON: predstavnici Jevrejske zajednice

Koncert u Kolarcu

U Kolarčevoj zadužbini, kao poklon Izraelca Josefa Žambokija građanima Srbije, održan je gala koncert povodom obeležavanja Međunarodnog dana Holokausta, pod nazivom "Muzičko putovanje ka prijateljstvu među narodima"

Josef Žamboki i njegova setra Ruža bili su pre 75 godina poslednja jevrejska deca na Dorćolu koju je obućar Pal Žamboki, privremeno prevodilac u Gestapou, uspeo da spase i odvede u rodnu Kanjižu, dok su njihovi roditelji i čitava porodica tragično stradali u logoru Staro sajmište.

U znak sećanja na sve postradale u Holokaustu, Žamboki, koji se šezdesetih godina sa suprugom Rut odselio u Izrael i tamo ostvario zavidnu karijeru inženjera, odlučio je da Beogradu i Srbiji daruje koncert operskih zvezda.

Pred publikom koja je ispunila dvoranu nastupili su: Olga Makarina, dugogodišnja članica Metropoliten opere Hor Braća Baruh, solisti Miša Levi (tenor), Rut Žamboki (sopran), Mark Sajmer (tenor), Isabel Mari Has (sopran), Rona Israel-Kolat (sopran), Nikola David (tenor), Iris Bil (mecosopran), Jael Sajag (sopran), Jasmina Trumbetaš Petrović (sopran), Sandra Belić (violončelo), uz klavirsku saradnju Ljubice Grujić, Sonje Mazar i Bodina Starčevića, a dirigent je Stefan Zekić.

Publika je umetnike nagradila ovacijama.

U NOVOM SADU OBELEŽENA GODIŠNICA RACIJE**Piše: Vlada Todorović**

Poseban naklon senima dece

Upetak, 22. januara obeležena je u Novom Sadu godišnjica Racije, tokom koje je u januaru 1942. u više gradova i sela pogubljeno na hiljade Srba, Jevreja i Cigana. Pogrom je otpočet u Čurugu, nastavljen širom Šajkaške oblasti, da bi bio završen zločinom u Novom Sadu i Bečeju. Zlodelo mađarskih fašista bilo je obeleženo u organizaciji Grada Novog Sada, Jevrejske opštine i Eparhije bačke Srpske pravoslavne crkve.

Kako je izneo gradonačelnik Novog Sada Miloš Vučević, ti datumi obavezuju sve da tuguju za nevinim žrtvama, da osude neljude, ali i da žive ljudske i civilizacijske vrednosti, kao i da nikada ne zaborave ono što se tada dešavalo:

– Klanjam se senima stradalih u Novosadskoj raciji, koji su bili nevini, bez ikakve krivice bili izloženi najstrašnijem mučenju i stradanju u ovoj ledenoj grobnici. Ne želimo da čutimo i zaboravimo ovaj zločin Hortijevih fašista. Tuga

je to koju naš grad večno nosi sa sobom, u našem Dunavu ostale su generacije i čitav jedan grad.

Pomen Srpske pravoslavne crkve, uz sasluženje novosadskih sveštenika i đakona, služio je episkop jegarski Jeronim i naglasio da je jedina krivica stradalih ljudi bila ta što su postojali u to vreme, što su bili živi, što su pripadali svom narodu i ispovedali svoju veru:

Miloš Vučević, gradonačelnik:
Ne želimo da čutimo i zaboravimo ovaj zločin. Tuga je to koju naš grad večno nosi, u našem Dunavu ostale su generacije i čitav jedan grad

– Okupljamo se svake godine da ove svete mučenike ne bismo izbrisali iz svog varljivog sećanja i sećajući se onoga što se ovde zbilo imao samo jednu želju da se ovo nikada i nigde više ne ponovi, jer smo svedoci da su ovakvi i još strašniji zločini mogući i u naše doba. Ne smemo to zaboraviti.

Komemorativni obred Jevrejske zajednice i pomen i besedu za žrtve održao je vrhovni rabin Srbije Isak Asiel koji je odao pomen žrtvama u Novom Sadu, ali i ogromnom broju stradalih Jevreja širom Evrope tokom Drugog svetskog rata:

– Žrtve zločina nikada ne smemo zaboraviti. Posebno najmlađe, decu koja su patila u skućenim kamionima za stoku, pred vratima gasne komore ili pred

Pred spomenikom „Porodica”

Reči rabina Srbije Isaka Asiela

1. Usliši, Bože, molitvu moju, i nemoj se sakriti od moljenja mog. 2. Pazi, i saslušaj me; civilim u jadu svom i uzdišem 3. Od vike neprijateljske i od dosade bezbožničke; jer dižu na me zlo, i u gnevnu gone me. 4. Srce je moje uzdrhtalo u meni, i strah smrtni popade me; 5. Strah i trepet dođe na me, i groza poduze me. 6. I rekoh: Ko bi mi dao krila golubinja? Ja bih odleto

I gle, ptica sam. Letim. Letim nad Novim Sadom. Januar 1942 je. Dunav je zaleđen, rupa u ledu, ljudi čekaju u redu da živi siđu u pakao.

Odlećem dalje.

Mali dečak na vratima gasne komore kaže majci: „Ali mama, ja sam bio dobar dečko!“

Letim dalje.

Dečak od jedanaest godina, sabijen u stočnom kaminu na putu za Treblinku. Nema vazduha, nema vode,

rupom u ledu na Dunavu, odakle su u redovima čekali da uđu u ledeni pakao.

Delegacije grada Novog Sada, ambasade Izraela i Mađarske, Jevrejske opštine Novi Sad, Saveza jevrejskih opština Srbije, Matice romske i predstavnici potomaka žrtava Novosadske racije položili su vence na spomenik "Porodica", rad Jovana Soldatovića. Sa broda Rečne flotile Vojske Srbije spušten je venac u Dunav.

Po završetku ovog pomena, održan je još jedan, kraj spomen obeležja na novosadskoj plaži Štrand.

Program obeležavanja godišnjice jedne od najvećih tragedija u istoriji Novog Sada počeo je izložbom u Kulturnom centru Novog Sada "Atelje Bogdana Šuputa". Time je otvoren program "Lede-

nema sanitarnih prostorija, najcrnji mrak i prokletstvo! Otac je pored njega drži ga za ruku, dečak se guši od nedostatka vazduha i od žeđi. Otac ga podupre. U groznicu je i govorio: „Tata! Idemo kod mame, zar ne? Vidim je. Evo je! Otvorite vrata! Pucajte u nas! Kraj! Neka se ovo završi!“

Pod nebom Varšave sam.

Vidim osmogodišnje dete u Varšavskom getu. Dete je već poludelo, trči unaokolo i vrišti: „Hoću da kradem, hoću da pljačkam, hoću da jedem, hoću da budem Nemac.“

Nad Ženevom sam: 8. avgust 1942.

Gerhart Rigner predstavnik Svetskog jevrejskog konгресa ulazi u ambasadu SAD i saopštava konzulu da ima pouzdane informacije da je vođa Rajha naredio da se svi Jevreji u Evropi pobiju. Konzul odgovara da mu to zvuči absurdno, u domenu fantastike.

Rigner sam šalje kablogram istog sadržaja rabinu Vajušu preko Stejt departmenta.

Odlećem dalje. Nad Vašingtonom sam.

U Stejt departmentu prvo odlučuju da telegram sakriju od rabina Vajsa. Nakon mesec dana mu saopštavaju sadržaj pod uslovom da ne sme da ga prosledi novinama i javnosti.

Letim nazad u Evropu.

Čujem eho jevrejskih glasova iz Aušvica, Treblinke i Mathauzena: „Kada bi predsednik Ruzevelt samo znao šta se ovde dešava, kada bi Čerčil znao, kada bi Papa znao, oni bi zaustavili ovaj pakao.“

Spusti me Gospode na zemlju da svedočim o svemu ovome, daj mi krila duhovna da natkrilim zlo, a ne da bežim od zla. Osnaži me da se suočim sa zlom i da ga iskorenujem iz svoje sredine.

na tišina" kojim se obeležava sećanje na žrtve Novosadske racije, a nastavljen je izložbom "Nestali u Holokaustu – Zemun – Svaka slika priču priča", autora Nenada Fogela.

HANUKA 5776

PANČEVO

Veselo uz gitaru

MUZIKA ZA DUŠU: Nikola Salačanin i njegova gitara

Mnogobrojni članovi proslavili su Hanuku 13. decembra. Te večeri upaljena je poslednja, osma, svećica hanukije uz stihove „Maoz cur“. U veseloj atmosferi bilo je i petnaestak najmlađih članova koji su dobili paketiće. Omladinci su ih podsetili na istorijat i tradiciju slavljenja Praznika svetlosti da bi nakon toga mališani nastavili sa zabavom uz pesmu i krofne. Za to vreme, stariji su, uz praznični meni, uživali u muzici u izvođenju Nikole Salačanina.

A POSLE, TRK NA KROFNE: klinci i klinceze

NOVI SAD

Paketići i krofne

Ove godine Hanuka je proslavljena velikim brojem manifestacija. Drugog dana Hanuke brojni članovi opštine i veliki broj dece okupili su se oko velike hanukije u dvorištu i upalili drugu sveću, a Hor je otpevao Maoz cur. Nakon toga proslava je nastavljena Svečanoj Sali Opštine. Srđan Fuks je održao molitvu da bi potom Edita Jankov govorila o pobedi Makabejaca nad Grcima, o čudu kada je očišćen hram, a svetiljka gorela osam dana.

Na ovaj veseli praznik običaj je da se deci podeli pokloni pa je Marija Nedeljković, uz Leu Samokovliju i Filipa Stefanovića, podelila paketiće deci, a svi prisutni zasladiili su se krofnama, što je, takođe, deo običaja za Hanuku. Sledeća manifestacija bila je 12. decembra, kada je organizovan međuklupski susret omladine povodom Hanuke.

U nedelju, 13. decembra deca su proslavila Hanuku sa mnogobrojnim gostima iz jevrejskih opština Beograda, Pančeva, Zrenjanina i Subotice. Ženska sekcija je na svoj način obeležila poslednji dan Hanuke tzv. Zot Hanuka. Hana Žigrai i Vera Drapić pozvali su članke na zajedničko kuvanje. Podelile su i recepte poslastica koje se tradicionalno spremaju za Hanuku.

Lj. Lepuša

BEOGRAD

Bogat program

DRAGI GOSTI: ambasadori Izraela i SAD Josef Levi i Majkl Kirbi sa suprugom Sarom

Prvog dana Hanuke u nedelju 6. decembra bila je svečana proslava kojoj je prisustvovalo 250 članova i prijatelja Zajednice. Među njima su bili i članovi jevrejski opština Kikinda, Pančeve i Zemun, a proslavi su prisustvovali: ambasador Izraela Josef Levi, ambasador SAD Majkl Kirbi, sa suprugom, ambasador Kanade Filip Pinington, sa suprugom i zaposleni u Američkoj i Izraelskoj ambasadi sa porodicama. Proslavi su se pri-družili i predstavnici državnih institucija sa kojima Jevrejska opština Beograd sarađuje: potpredsednik Narodne skupštine Republike Srbije Vladimir Marinković, savetnik premijera za pitanje vera Vladimir Božović, Strahinja Sekulić, direktor Agencije za restituciju, Zoran Stojković, izvršni direktor aerodroma Nikola Tesla i predsednik Izraelske privredne asocijacije u Srbiji.

Prisutne je pozdravio predsednik Jevrejske opštine Beograd Danijel Bogunović, koji je govorio o značenju

praznika Hanuka, a potom se osvrnuo na rad i dostignuća Zajednice u proteklom periodu. On je, takođe, zahvalio Danilu Mediću i njegovoj firmi SRV Logistik, na donaciji za proslavu Hanuke i svima koji su učestvovali u organizaciji proslave. Potom se obratio ambasador Levi, koji je govorio o simbolici praznika i očuvanju jevrejskog identiteta, kulture i tradicije prema svim nedaća koje su zadesile jevrejski narod kroz istoriju pa i danas kada se suočava sa mnogobrojnim problemima na Bliskom istoku. Čestitao je praznik izrazivši radost zbog prisustva i jedinstva jevrejske zajednice u Beogradu.

ČETVRTA SVEĆICA: rabin Asiel, Baruhović i Bogunović

Prvu svećicu Hanukije upalio je Strahinja Sekulić, a blagoslov je izgovorio izraelski ambasador. Nakon toga prisutni su „Maoz cur“ otpevali sa podmlatkom pozorišta Kralj David. Članovi pozorišta su nastavili izvođenjem prazničnih pesama „Sevivon“ i „Očo kandelitas“, da bi posle njih gosti uživali i u jidiš kompozicijama u izvođenju grupe „Simha“, pod vođstvom Milene Sablić. U dobrom raspoloženju i predivnoj atmosferi gosti su zaigrali jevrejske plesove.

U pauzi je poslužen falafel, a potom i krofne.

Izložba: „Makabi pokret u Jugoslaviji između dva svetska rata – Muskeljudenthum“

U sredu 9 decembra, četvrtog dana Hanuke, predsednik Jevrejske opštine Danijel Bogunović otvorio je izložbu *Muskeljudenthum: Makabi pokret u Jugoslaviji između dva svetska rata* koju su priredile istoričarke umetnosti dr Čedomila Marinković i Milica Šutić, dok je grafički dizajn uradio Luka Tadić.

Na otvaranju je Srpsko-jevrejsko pevačko društvo „Braća Baruh“ izvelo „Makabi marš“, Mora Jakovovica iz 1930. godine. Predstavljeni su obnovljeni Makabi savez Srbije, a kasnije je demonstrirana i borilačka vještina *Krav Maga*.

Izložba je sačinjena od devet tematskih celina kroz koje se, u osnovnim crtama, predstavlja istorija Makabi pokreta na našim prostorima između dva svetska rata, najvažniji klubovi, najzastupljeniji sportovi, učešće na domaćim i međunarodnim takmičenjima, sve to na osnovu građe koja se čuva u Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu i Muzeju sporta.

MUSKELJUDENTHUM: otvaranje izložbe

Na otvaranju svećice Hanukije su upalili: dr Ruben Fuks, Branko Šnap, Radmila Petrović i Jozef Baruhović. Prisutnima se u ime autorki obratio Brane Popović, koji je i učestvovao u organizaciji izložbe. Popović je gostima objasnio da su autorke u vrlo kratkom roku uspele da prikupe materijal i prirede izložbu, ali i da će nastaviti da rade na tom projektu. Nagovestio je da se razmišlja i o pripremi monografije koja bi pratila izložbu. Prisutnima se obratio i Goran Pašajlić koji je govorio o osnivanju i radu sportskog društva „Makabi“.

Hanuka koncert Srpsko-jevrejskog pevačkog društva „Braća Baruh“

Poslednjeg dana Hanuke, Srpsko-jevrejsko pevačko društvo „Braća Baruh“ održalo je tradicionalni Hanuka koncert, ovoga puta u REX-u. Na repertoaru su bile Hanuka pesme, psalmi, zatim arije iz opere „Figarova ženidba“, V. A. Mocarta, opere „Rinaldo“ G. F. Hendla i opere „Hofmanove priče“, kompozitora Žaka Ofenbacha, a kao iznenadenje i nekoliko tradicionalnih afričkih pesama

PREPUNO: Svečana sala

Na početku koncerta, čiji su gosti bili i solisti beogradskе opere Aleksandra Jovanović, sopran i Vuk Zekić, bariton, prisutne je pozdravila predsednica hora gospođa Branka Cvejić Mezei.

Nakon završetka koncerta druženje se nastavilo uz koktel posluženje i krofne.

ZEMUN**Sedam sveća za svetliju budućnost**

Dva gosta na kvadratni metar! Kada proslavljamo Hanuku to se redovno dešava. Ona stara poslovica „kad deca nisu besna ni kuća nije tesna“ i ovog puta se obistinila. Naša deca, Katarina, Mihajlo, Tijana i Andrej, upalili su prve četiri svećice. Za petu i šestu pomogli su nam gosti Aleksandar i Filip, a poslednju je upala naša članica Vera.

Za naše najmlađe onda je nastupio najbolji deo. Nenad zvani Makabi podelio im je poklone u znak sećanja na oslobođeni Hram. Dok su stariji očekivali „gozbu“ deca su odmah aktivirala svoje igračke.

Kada su gosti već bili „na izdisaju“ stiglo je naše košer posluženje. No, brzo su povratili dah i uz priču uništili sve dokaze o postojanju posluženja. U tome su

im pomogli i „čuvari reda“ koji su nas brižno obilazili tokom proslave.

Dogodine u našoj sinagogi!

(Preuzeto sa sajta jevrejske opštine Zemun)

MALA SOBA VELIKOG SRCA: Nenad Fogel i mališani

OSIJEK**Proslava u Valpovu**

SLIKA NA DAR: gradonačelnik Burić i predsednik Bajsman

Na jednodušno odobravanje i veliku radost ostvarena je saradnja ŽO Osijek i JO Sombor. U prijatnoj atmosferi i predivnom ambijentu Vile „Valpovo“ u Valpovu ljubazni članovi osječke Židovske općine u subotu, 12. decembra ugostili su Somborce povodom praznika Hanuke. Tradicionalno predusretljivi domaćini su priredili srdačan doček, a gostima su dobrodošlicu poželeti Željko Bajsman, predsednik i Drago Kon, dugogodišnji sekretar Židovske općine Osijek. Druženje je trajalo do kasnih poslepodnevnih sati.

Proslavi Hanuke je prisustvovao i Dinko Burić, gradonačelnik Belišća, koji je poklonio umetničku sliku Dragu Konu. U prigodnom kulturno umetničkom programu nastupili su mališani, članovi plesne grupe ŽO Osijek pod budnim okom Nives Bajsman. Goste su, takođe, zabavljali članovi poznatog Tamburaškog sastava „Kočije“.

ZABAVILI GOSTE: Dečja plesna grupa ŽO Osijek

Na jednodušno odobravanje i veliku radost ostvarena je saradnja ŽO Osijek i JO Sombor. U prijatnoj atmosferi i predivnom ambijentu Vile „Valpovo“ u Valpovu ljubazni članovi osječke Židovske općine u subotu, 12. decembra ugostili su Somborce povodom praznika Hanuke. Tradicionalno predusretljivi domaćini su priredili srdačan doček, a gostima su dobrodošlicu poželeti Željko Bajsman, predsednik i Drago Kon, dugogodišnji sekretar Židovske općine Osijek. Druženje je trajalo do kasnih poslepodnevnih sati.

Proslavi Hanuke je prisustvovao i Dinko Burić, gradonačelnik Belišća, koji je poklonio umetničku sliku Dragu Konu. U prigodnom kulturno umetničkom programu nastupili su mališani, članovi plesne grupe ŽO Osijek pod budnim okom Nives Bajsman. Goste su, takođe, zabavljali članovi poznatog Tamburaškog sastava „Kočije“.

Verno duhu i tradiciji, Hanuka sveće zapalio je Drago Kon. Završni čin svečanosti bila je podela poklon paketića najmlađim članovima.

(Tekst i snimci: A. Sekelj)

SUBOTICA**DOBRODOŠLICA:** Robert Sabadoš, predsednik JO

Na dostojan način u nedelju, 6. decembra JO Subotice obeležila je Praznik svetlosti. Domaćinima su se

pridružili članovi jevrejskih opština Hodmezovašarhelja iz Mađarske i Sombora.

Posle pozdravnih reči predsednika Roberta Sabadoša, Mikloš Erdeši, predsednik JO Hodmezovašarhelja izrazio zadovljstvo što dobra saradnja dva susedna grada traje decenijama, a njihovi susreti dobijaju nove sadržaje.

O značaju i tradiciji Hanuke nadahnuto je govorio prof. Robert Kovač, a Gabor Ragucki, kantor JO Hodmezovašarhelja izgovorio je molotivu i potom zapalio Hanuka sveće. Najmladima su uručeni pokloni, a krofne, tradicionalno posluženje za Hanuku, planule su za tren oka. Uvek predusretljive članice Ženske sekcije subotičke Jevrejske opštine, koje su imale pune ruke posla, dale su nemerljiv doprinos da sve protekne u najboljem redu.

ZRENJANIN**Na mlađima svet ostaje****BEZ NJIH NIŠTA NE BI IMALO SMISLA:** mali Zrenjaninci

Jevrejska opština Zrenjanin je u subotu, 12. decembra 2015. godine, u svojim prostorijama, proslavila Hanuku, praznik svetlosti. Hanuka je, kako običaj nalaže, proslavljen u veselju uz veliki broj članova, tradicionalnu hranu i decu u centru događanja. Predsednica JO Ljiljana Popov je pozdravila sve prisutne, a kroz priču o poreklu praznika provereno je znanje naših najmladih, koliko da ne zaborave svoju tradiciju i poreklo i da ih sa ponosom prenose.

Sveće na hanukiji upalili su članovi našeg Dečijeg kluba. Veče smo završili tombolom, gde je opet našim najmladima bilo prepusteno, da nakon dobijenih paketića, prodaju brojeve, izvlače ih i dele nagrade. Bio je to pravi praznik svetlosti i radosti.

I. K. Solarov

LICA I DOGAĐAJI**Saopštenje za javnost**

Pobuđeni nizom izjava, rasprava i reakcija na proces rehabilitacije Milana Nedića slobodni smo da iznesemo stav Saveza jevrejskih opština Srbije u vezi sa tim.

Vlada narodnog spasa, kojoj se dobrovoljno na čelo stavio Milan Nedić, nasledila je administrativnu upravu pod vođstvom Milana Aćimovića. Već je administrativna uprava proširila delatnost tehničke uprave, koja je trebalo da brine o komunalnim funkcijama i osnovnom redu pod okupacijom, na političku delatnost. Dolaskom Milana Nedića to telo, koje nije izabrano nego instalirano po odobrenju okupatora, samo sebe naziva vladom, formira ministarstva, donosi uredbe, preuzima sudske ingerencije uz postavljanje prekih sudova, upravlja policijom i specijalnom policijom, žandarmerijom, jedinicama straže, zauzima i propagira političke stavove javnim nastupima i uticajem na štampu i radio, kontroliše rad obrazovnih i kulturnih institucija. Jasno, i po vlastitim izjavama, vidi sebe kao političko vođstvo Srbije u okviru "Novog svetskog poretku" pod vođstvom okupatora. (konsultovati obimnu dokumentaciju pohranjenu u vise arhiva)

Rehabilitacijom Milana Nedića rehabilitovali bi se ukupna aktivnost Vlade narodnog spasa, svi pravni akti (uključujući pravno izopštenje Jevreja i Roma iz društvenog i privrednog sistema), sve presude na smrt prekih sudova, evidentiranje, nadzor, razotkrivanje i privođenje, oduzimanje i raspolažanje imovinom Jevreja i Roma, propaganda protiv celih naroda ili obezakonjenje brutalnim postupanjem i likvidacijom pripadnika pokreta otpora i političkih protivnika.

Nesporno je da su tokom Drugog svetskog rata nad velikim brojem ljudi u Srbiji izvršeni zločini.

Nesporno je da su ti zločini izvršeni ili inspirisani od strane okupatora, ali je isto tako nesporno da su u izvršenju zločina učestvovali Vlada narodnog spasa i njene službe.

Velikom broju žrtava uskraćena je mogućnost bilo kakvog izbora.

Članovi Vlade narodnog spasa i njeni potčinjeni su po vlastitom izboru bili saučesnici i izvršiocи zločina.

Abolicija samozvane Vlade narodnog spasa, posredno, kroz rehabilitaciju Milana Nedića, prekrojila bi viđenje uloge ovog naroda u sukobu Saveznika i Sila osovine.

O SVEMU PO MALO

Piše: Aleksandar Lebl

Neobaveštena naučnica

Dr Ester Gitman (Foto: Anto Magzan/Pixsell)

Nisam imao namjeru da se mešam u diskusije koje se o blaženom kardinalu Alojziju Stepincu vode povodom njegovog eventualnog proglašenja za svetitelja Katoličke crkve, čemu se protivi Srpska pravoslavna crkva, kao i Republika Srbija i drugi, a za to se zalaže Katolička crkva u Hrvatskoj i Republika Hrvatska.

Vatikan i papa Franja, koji to treba da proglaši ili odustane od proglašenja, očekuju rezultate diskusija o Stepinцу, njegovom držanju tokom II svetskog rata prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i njenim zločinima nad Srbima, Jevrejima, Romima.

Da ovo napišem naveo me je intervju koji je 10. januara ove godine na zagrebačkoj Laudato TV sa dr Esterom (Esther) Gitman imao don Damir Stojić. Dr Gitman je sefardska Jevrejka rodom iz Sarajeva, koja je s majkom tokom II svetskog rata prebegla u italijansku okupacionu zonu, prvo u Split, zatim na Korčulu, pa

u Italiju, a odatle u SAD. Tamo je u relativno poznim godinama (59), dobila Fulbrajtovu stipendiju i stekla doktorat, obradom teme o spasavanju Jevreja u NDH tokom tog rata (intervju je TV stanica u najavi opisala ovako: Jevrejska povjesničarka otkriva zašto se Hrvatskoj divi cijeli svijet! To nije zabilježeno ni u jednoj zemlji!).

Ovde će biti reči o nekim njenim tvrdnjama bez veze sa Stepincom i samo dve u vezi s njim. Recimo, o odnosu prema Jevrejima u Jugoslaviji posle završetka II svetskog rata. Dr Gitman kaže da je „*Tito prisilio Jevreje da napuste zemlju kako bi preuzeo njihove nekretnine*“. Ili „*kao i ustaše zadržao je lekare i inženjere*“, a ostale isterao, pre svega sefarde; „*rešio se Stepinca, rešio se Jevreja*“ i sl. Istina je da Jugoslavija dugo nije htela da dopusti iseljavanje Jevreja, što je od nje traženo s više strane.

Kad je to dopustila, mogli su da ponesu svoje stvari. Netačno je i njen tvrđenje da su Italijani hteli da Jevreje koji su uspeli da dođu do Italije vrate u NDH, a da su to sprecili Stepinac i papski nuncije u Zagrebu Markone (Marcone). To su, usprotivši se Musoliniju, učinili neki tada ugledni političari, vojnici, diplomati, i neka sveštena lica.

E. Gitman kaže da Stepinac zbog protivljenja Srbima nije dobio izraelsku medalju pravednika za spasavanje Jevreja, uz obrazloženje da čineći to nije, kao uslov, rizikovao svoj život.

I da ne dužim. Podesetiću samo kako je sa znamenjem jugoslovenskih vlasti iz jadranskih luka Jevrejima u Palestini prevoženo oružje iz češke fabrike Zbrojovka. Preko aerodoma (šifra Alabama) kod Nikšića, pa kasnije zimi preko Podgorice, tamo su slati avioni spitfajeri nabavljeni u Evropi.

Zurofov poziv

Poznati „lovac“ na nacističke zločince Efraim Zurof objavio je 13. januara u izraelskom *Haarecu* članak o sve češćim slavlje-

nju saradnje s nacistima tokom II svetskog rata u četiri evropske zemlje: Estoniji, Hrvatskoj, Litvaniji i Ukrajini.

Ministarstvo odbrane Estonije 27. decembra prošle godine zahtevalo je da se rehabilituju Estonci koji su služili u 20. Waffen Es-Es grenadirskoj diviziji. Ona kao takva nije učestvovala u ubijanju Jevreja, jer je još pre njenog osnivanja Estonia bila „Judenfrau“, ali u tome jesu pojedinci koji su stupili u tu diviziju..

U Zagrebu i Splitu su 28. decembra prošle godine služene mise za pokoj duše Ante Pavelića, glavnog krivca za ubistvo stotina hiljada Srba, 30 000 Jevreja i nekoliko hiljada Roma. U Litvaniji je ubijeno 96,4% od 220.000 Jevreja kao i hiljade Jevreja iz drugih zemalja, pri čemu su u tome učestvovali i Litvanci, koji se sada rehabilituju.

Zurof piše kako se u toj zemlji tvrdi da su mnogi građani bili Staljinove žrtve, ali da kritičari to ne pominju i ne osuđuju.

Neistine o Nediću

Malo su utihnule diskusije povodom pokretanja postupka za rehabilitaciju generala Milana Nedića, predsednika tzv. Vlade narodnog spasa (od 29.VIII 1941, do begstva iz Beograda oktobra 1944). Međutim, i dalje se iznose nepotpuni i netačni podaci o njemu.

Tako se i dalje tvrdi kako je spasao više stotina hiljada Srba proteranih iz Nezavisne Države Hrvatske, iako se zna da su mu to naložili Nemci, kako bi umanjili broj Srba koji su zbog ustaških zločina nad njima odlazili u partizane (i u manjem broju u četnike, koji su jedno vreme takođe vodili borbe protiv njih). Morao je primiti i izgnanike iz dela

Slovenije koji je pripojen III rajhu, i to jednu polovinu, dok je dugu primila Hrvatska. Ne pominje se da je tražio od Nemaca puštanje iz zarobljeništva jednog broja jugoslovenskih oficira, kao Jezdimira Dangića, koje je poslao da komanduju delu srpskih jedinica u istočnoj Bosni, koji su izveli niz strašnih masakra nad Muslimanima.

Takođe je isposlovaо da se zarobljeni oficiri Jevreji i levičari izdvoje od ostalih, kako ih ne bi „zarazili“ svojim političkim pogledima (komandant najvećeg logora pukovnik Blimel dolazio je u Beograd da se o tome dogovori s njim ili njegovim predstavnicima). Nije podigao glas kada su Nemci u Beogradu streljali osam Jevreja rezervnih oficira puštenih iz logora zbog bolesti, na osnovu ženevskih konvencija.

Dalje se Nediću pripisuje kako je prihvatio da bude predsednik vlade okupirane Srbije pod uslovom da ne šalje srpske jedinice na istočni front. Za to se ne navodi nikakav dokaz. Ni neki nemački sateliti, na primer Bugarska, nisu slali svoje trupe na taj front, ali su zato veoma dobro izvršavali zadatke koji su im bili namenjeni drugde. A svaki takav vojnik značio je da jedan više nemački vojnik može otići na istok (ili zapad, jug...).

„Argument“ u prilog Nediću da *Judenlager Semlin* (Jevrejski logor Zemun) na Sajmištu nije bio na teritoriji Srbije nego Hrvatske (tek od 8.oktobra 1941) naprsto je smešan. Hrvatske vlasti, bilo koje, nisu u logoru imali nikakve ingerencije već su nad svime potpunu vlast imali Nemci, odn. Gestapo. Jedino je DIRIS, Direkcija Beograda za ishranu imala zadatku da u logor šalje hranu (o čijem kvalitetu ne vredi govoriti).

Rajhlova palata

U *Politici* za 6. i 7. januar ove godin objavljen je zanimljiv dopis iz Subotice, pod naslovom *Sto jedanaesti rođendan Rajhlove palate*. Tu se opisuje kako je ugledni građanin i arhitekta Ferenc Rajhl

podigao porodičnu kuću od 700 kvadratnih metara na prestižnoj lokaciji. No palata tokom svoje duge istorije ponajmanje je služila porodici Rajhl. Samo četiri godine od izgradnje prodата је на doboš za 200 000 kruna baronu Edenu Podmanickom, jer je glava porodice bio strastan kockar. Onda je preprodavana. Poslednji vlasnik, odn. vlasnica, bila je Klara Grim, rođena Rot. Kod njenog imena стоји да је nekretnina vlasništvo Jevreja. Aprila 1944. porodica Grim internirana је у logor. Ne pominje se da li se vratila, ali čini se da nije, jer se kaže kako je posle rata ostala bez stanara i kako je u njoj jedno veme bio smešten muzej, da bi nakon toga postala galerijski prostor.

Ovo navodim kao jedan od bezbroj primera jevrejske imovine, verovatno bez naslednika. Trebalo bi aktivnije poraditi na utvrđivanju takve imovine i, naravno, zatražiti njeno dodeljivanje jevrejskoj zajednici, odnosno jevrejskim opštinama Srbije.

INTERVJU: MIRJANA LEHNER

Piše: Barbara Panić

Što u srcu, to na platnu

Temi sećanja na moju jevrejsku porodicu, kojoj sam posvećena više od dvadeset godina, uvek sam pristupala vrlo bojažljivo, jer je suviše intimna i izaziva osećanje tuge i bola

Povoda za razgovor sa slikarkom Mirjanom Lehner bilo je napretok. Dovoljno je samo pomenuti da je imala brojne grupne i preko 50 samostalnih izložbi u zemlji i inostranstvu. Međutim kako pripada onim članovima naše male jevrejske zajednice koje u šali nazivamo njenim "trajnim vrednostima" stupci "Jevrejskog pregleda" su je mimoilazili. Uvek je (da li?) bilo nešto "važnije" za objavlјivanje, a Lehnerka... pa dobro, ona je tu, neće nikud pobeći. Krajem septembra Skupština Udruženja likovnih umetnika primenjenih umetnosti i dizajnera Srbije uručila joj je Nagradu za životno delo. Posle tako velikog priznanja opravdanja za čekanje na razgovor više nema.

Klovni, 1988.

■ *Kako izgleda odrastati u porodici u kojoj je umetnost, ne samo likovna, bila deo svakodnevice?*

– Detinjstvo, moram priznati, u meni budi neprijatna, teška osećanja, iako bi ono trebalo da bude najlepši deo života. Činjenica da sam rođena nekoliko godina pred izbijanje Drugog svetskog rata i da mi je majka Mirjam Lehner, iz sarajevske porodice Papo, bila Jevrejka, objašnjava

sve. Roditelji i ja smo imali sreće da preživimo rat, dok je gotovo cela majčina familija odvedena u logor na Starom sajmištu. Po okončanju rata mama nije mogla da prihvati činjenicu da je ostala bez svojih najbližih. Spas je potražila u preseljenju u Izrael, otišla je u Prvoj aliji 1948. godine. Sa tatom sam nastavila život u Beogradu. Međutim, u mom detinjstvu je bilo i lepih trenutaka. Mama, nežna žena tanane duše, pružala mi je nesebičnu i bezgraničnu ljubav.

.....
Mama, nežna žena tanane duše, pružala mi je nesebičnu i bezgraničnu ljubav. Naučila me je pre svega, koliko je u životu važno negovati prava prijateljstva
.....

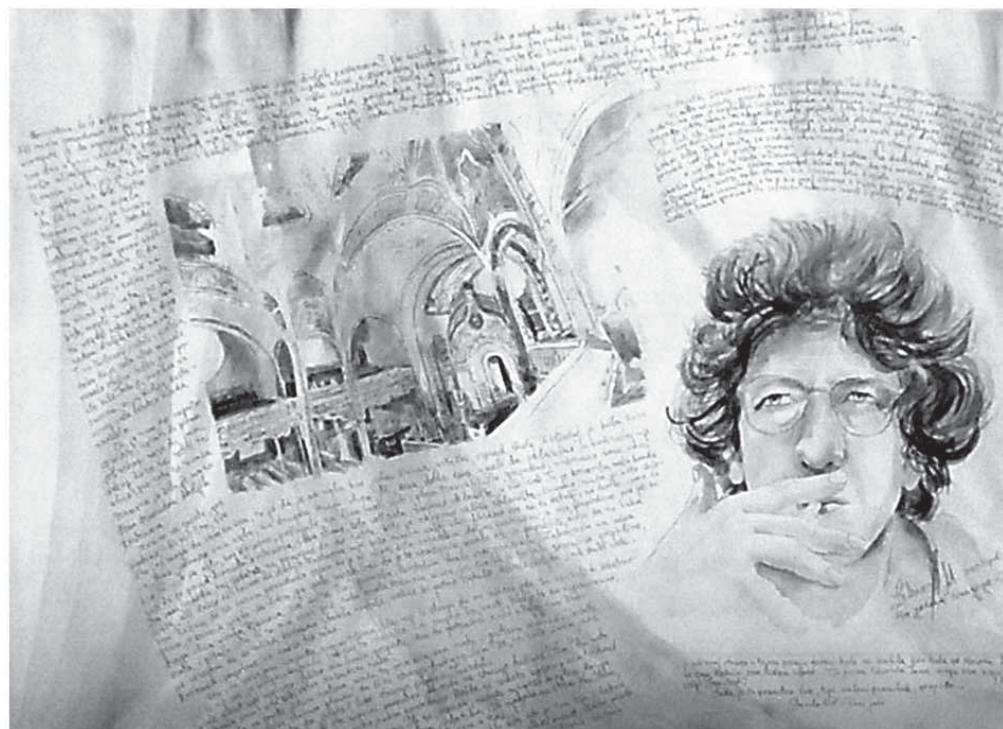
Naučila me je mnogim lepim stvarima, ali pre svega koliko je u životu važno negovati prava prijateljstva. Kada je otišla u Izrael, pored tate, brigu o meni je po-

vremeno vodila njena rođena sestra Erna, koja je živela u Arilju. Tetka je divno heklala i štrikala. Njeni radovi i dan danas ne prestaju da privlače pažnju. I mene naučila tim veštinama, ali nikada nisam bila toliko dobra. Porodica sa očeve strane, poreklom iz Osijeka, bila je potpuno posvećena umetnosti. Moj tata Alfred bio je slikar i predivno je svirao violinu. Zahvaljujući njemu, pored likovne umetnosti, veoma rano sam ušla i u carstvo muzike. Stric Sebastijan bio je pionir stripa, a tatina rođena sestra Marija pravila je divne lutke. Detinjstvo me veže i za moju drugaricu Ivanu sa kojom sam uživala da se penjem na drvo kajsije, da pravim pozorišne pradstave, da puštам divnog, velikog zmaja kojeg nam je pravio moj tata.

■ *Privilegija je biti student u klasi Mihala Petrova, kakve vas uspomene vežu za studentske dane?*

– Mislim da je upis na Akademiju primenjenih umetnosti bio božiji dar. Prijemni je trajao punih sedam dana. Prvih šest su prošli više nego uspešno, a onda sam poslednji dan izašla pred komisiju u kojoj je bio profesor Mihal Petrov, čuveni grafičar, slikar, pesnik, profesora i osnivač Grafičkog odseka Akademije likovnih umetnosti i Akademije primenjenih umetnosti. Znala sam za vrlo nezgodne, gotovo konfliktne profesionalne susrete koje je moj otac imao sa njim. Od straha sam se potpuno paralisala, kako bi se to žargonski reklo blokirala sam i nisam bila sposobna da odgovorim na neka najjednostavnija pitanja. Usledilo je nekoliko paklenih dana neizvesnosti. Kraj je bio uspešan, primljena sam. Na grafičkom odseku sam provela pet divnih godina. Prepoznavši moj talent, profesori su mi predlagali da preskočim treću godinu. Tu mogućnost nisam prihvatile jer

Danilo Kiš, 2002.

sam uživala u vrhunskim predavanjima profesora Huttera, Zlamalika, Piperskog... Najzad, tu je i pomenuti profesor Petrov od koga sam, gledajući njegove grafike, naučila kako se koriste razni materijali, teksture i elementi u stvaranju jednog dela.

.....
Još značajniji kompliment sam dobila od pesnika Stevana Raičkovića, koji mi je rekao da bi, kada bi znao da ilustruje svoje pesme, to učinio onako kako sam ja
.....

Na diplomskom ispitu, u završnoj reči, profesor Petrov je istakao da sam umetnik koji, pre nego što reši problem, mora duboko da pronikne u materiju. Bila sam više nego zadovoljna njegovim rečima. Još više su me obradovale pohvale profesora Aleksandra Tomaševića, jednog od najznačajnijih predstavnika modernističkog srpskog slikarstva druge polovine 20. veka, koji nije krio oduševljenje videvši da sam deo diplomskog rada posvetila njegovom prijatelju, pesniku

Stevanu Raičkoviću. Nedugo posle toga još značajniji kompliment sam dobila od samog pesnika, koji mi je rekao da bi, kada bi znao da ilustruje svoje pesme, to učinio onako kako sam ja. U tom euforičnom raspoloženju, dodala sam da bi, ako bih pisala pesme, one bile poput njegovih. U toku studija imala sam priliku da odem na stručno usavršavanje u inostranstvo, u Italiju u Veneciju, Firencu, Veronu i Milano, gradove sa bogatim umetničkim nasleđem, koji su na mene ostavili snažan utisak.

■ *Da li ste se samoinicijativno opredelili da budete slobodan umetnik ili ste možda priželjkivali da radite kao profesor, možda u nekoj ustanovi kulture?*

– Završetak školovanja predstavlja važnu životnu prekretnicu. Želela sam da nađem stalno zaposlenje u prosveti ili u nekoj izdavačkoj kući, iako svesna da u tom slučaju ne bih mogla potpuno da se posvetim slikanju. Prošla sam veliki broj konkursa i razgovora na kojima sam odbijana ili posao nisam prihvatala. Moje

Tetka Erna, 1994.

prvo zaposlenje je bilo u Tanjugu, gde sam preko godinu dana radila kao ilustrator. Nakon toga je došlo drugo studijsko putovanje u Pariz. Po povratku, radila sam kao profesor u Srednjoj umetničkoj školi za likovno i industrijsko oblikovanje u Novom Sadu. Predavala sam ilustrovanje knjiga i dekorativno pismo. To je bila moja "pedagoška poema" jer sam uživala u radu sa mладим ljudima.

Ova zaista velika nagrada došla je potpuno neočekivano. Mnogo mi znači jer su mi je dodelile kolege, i to jednoglasno

Posle izvesnog vremena savladao me je umor od svakodnevnog putovanja i dala sam отказ. Zatim sam, uprkos velikoj konkurenциji, uspela da se zaposlim kao spoljni saradnik u najprestižnijim izdavačkim kućama poput Narodne knjige, Prosvete, Rada, Nolita, Zavoda za izdavanje udžbenika. Posebno važan period za mene predstavljaju godine koje sam

provela kao saradnik eminentnih profesora Dragana Srejovića, Bogdana Bruknera, Borisava Jovanovića i Nikole Tasića, a na arheološkim iskopavanjima na lokalitetima Lepenski Vir, Gomolava, Sip, Sremska Mitrovica. Moj zadatak je bio da načinim crteže nađenih iskopina. Tih godina sam radila i kao saradnik na Filozoskom fakultetu, na Katedri za arheologiju i u Zavodu za zaštitu spomenika. Lepenski Vir mi je ostao nezaboravan doživljaj i do danas ne nepresušna inspiracija. Istovremeno pripremala sam samostalnu izložbu "Oblici", koja je otvorena 1970. u Galeriji Narodnog univerziteta "Veselin Masleša". Tada je otkupljeno nekoliko mojih radova za ariljski hotel Elen.

■ *Vaše stvaralaštvo može se podeliti na dve faze, jednu posvećenu prirodi, dominantnom motivu vaših slika, i drugu, posvećenu sećanju na porodicu nestalu u Holokaustu. Recite nešto o tome?*

– Da, tačno je. Međutim, moram da spomenem i, za mene jako važan, ciklus slika "Poster

za dečju sobu". Prvo predstavljanje je bilo u Malom pozorištu na Tašmajdanu 1973. Usledila su dalja gostovanja od kojih su najznačajnija ona na Tjentištu i na Zmajevim dečijim igrama u Novom Sadu. Nazivi radova su bili naslovi poznatih dečijih pesama: "Plavi zec", "Strašan lav", "Slon i telefon"... Imala sam čast da mi tekst za katalog izložbe napiše Ljubivoje Ršumović, jedan od najpoznatijih pisaca za decu. Radovi koji su se ticali ekologije bili su proizvod moje vezanosti za prirodu od najranijeg detinjstva. Koristila sam svaku priliku da na platno prenesem boje i zvuke prirode.

Meni je najdraži rad na knjizi "San između slike i reči", koju nisam samo ilustrovala nego i napisala zajedno sa pesnikinjom Ivanom Milankov

Na letovanja sam obavezno nosila blok, tuš, boje, akvarel tempere. Posvećenost očuvanju životne sredine na neki način me je dovela u poziciju angažovanog slikara. U Biblioteci grada Beograda, tokom trajanja moje samostalne izložbe "I tu je prošao čovek", uspela sam, uz podršku kolega i Ministarstva ekologije, da organizujem okrugli sto na temu ekologije. Na međunarodnom skupu ekologa "Bios in the Next Millennium" 1988. u Grčkoj, bila sam jedini slikar među učesnicima.

Moji radovi su tada izazvali veliku pažnju, posebno učesnika iz Organizacije ujedinjenih nacija. Za mene je bilo ogromno priznanje i to što su moji crteži prirode korišćeni u radu dnevne bolnice na Klinici za psihijatriju Vojnomedicinske akademije. Temi sećanja na moju jevrejsku porodicu, kojoj sam posvećena

više od dvadeset godina, uvek sam pristupala vrlo bojažljivo, jer je suviše intimna i izaziva osećanje tuge i bola. Izložba "Čipke moje tetka Erne", otvorena 1994. u Jevrejskom istorijskom muzeju, bila je prva u nizu. To je bio jedan sasvim novi pristup. Mnoštvo meni dragih likova, bake, tetke, mame, utkanih u citate i mudrosti Talmuda, u priče i molitve Sarajevske Hagade, u prikaze nestalih sinagoga. Moje jevrejske teme našle su se i na jevrejskim zidnim kalendarima. Na prvom, koji je štampan 2002. godine, bile su slike iz ciklusa "Čipke moje tetke Erne", "Njih ne smemo zaboraviti" i "Sinagoge". Kalendar je poslužio i kao katalog navedenih ciklusa koji su iste godine izloženi u galeriji Singidunum.

.....
Novca za kulturu uvek je bilo premalo, tako da sam se dovijala na razne načine i često bila prinuđena da ni iz čega stvorim dobru scenografiju
.....

Četiri godine kasnije izašao je novi jevrejski kalendar, koji sam uradila u saradnji sa sinom Markom Dragićem. Sa svojim radovima sam više puta učestvovala na skupu Esperansa u Bugarskoj, gde sam po prvi put osetila snažan osećaj pripadnosti jevrejskom narodu. Bila sam okružena ljudima koji su govorili đudeo espanjol, jezik moje bake, koji mi je, iako ga nisam razumela, bio jako blizak i vraćao me u davnu prošlost. Poslednjih godina bavila sam se temom Kladovskog transporta, odnosno stradanjem jevrejskih izbeglica, mahom iz Austrije, u njihovom pokušaju da se domognu Palestine. Ova tema mi je bila strahovito teška. Vrlo emotivno sam proživiljavala svako novo saznanje o njihovoj patnji, o njihovoj nemoći u užasu rata i nepravednom stradanju.

■ *Vaši crteži su poslužili kao ilustracije brojnih knjiga. Takođe ste se oprobali i u vitražnom slikarstvu...*

– Da, moji radovi se nalaze u brojnim knjigama, međutim, meni je najdraži rad na knjizi "San između slike i reči", koju nisam samo ilustrovala nego i napisala zajedno sa pesnikinjom Ivanom Milankov.

Veliki izazov, ali i ozbiljan i odgovoran poduhvat, jer su u pitanju naši snovi. Prikaz za ovu knjigu dao je profesor Vladeta Jerotić. Kada je na Dorćolu izgrađen vrtić "Leptir", bila sam angažovana da oslikam sedam i po kvadratnih metara stakla. Smislila sam da tema budu životinja kao sportisti. Tako su nastali nestašni majmun na trapezu, riba koja je gnjurac, žaba, vrsni plivač, gazela koja graciozno skače u vis. Takođe sam oslikala i nekoliko lampi na kojim su bili leptiri, lutke, mece i drugi dečiji motivi. Rad na ovom vitražu je bio jako naporan i dugotrajan.

■ *Angažovanje u radu Kulturne sekcije Jevrejske opštine Beogradiniciralo je ne samo bavljenje izradom scenografije nego i pedagoškim radom. Kako je sve počelo?*

– Angažovanje i neverovatna energija koju Mirjam Salom ulaže u rad Pozorišta "Kralj David" bili su više nego dovoljan podsticaj da joj se priključim. Novca za kulturu uvek je bilo premalo, tako da sam se dovijala na razne načine i često bila prinuđena da ni iz čega stvorim dobru scenografiju. Neke od njih su, na moju veliku žalost, usled nebrige i nemarnosti propale, nisu sačuvane. Bilo je mnogo dobrih predstava, ali ja se rado sećam "Plave Jevrejke", "Noć uoči Hanuke u Varšavi", i "Adam i Eva". Za pojedine sam dobila nagradu. Sa zadovoljstvom uvek ističem da sam sa scenografijom za predstavu "Violinista na krovu" učestvovala na 12. me-

đunarodnom trijenalu pozorišta i kostima u Novom Sadu, održanom 2001. godine. To nije samo moj uspeh nego i Pozorišta "Kralj David" i Jevrejske opštine Beograd. Moj rad na polju kulture u okviru Opštine nije se odnosio samo na pozorište. Osnovala sam likovnu sekciju "Leon Koen" koju sam preko dve decenije uspešno vodila, baveći se prvenstveno decom. U tom periodu nastalo je nebrojeno divnih i maštovitih radova sa kojima su se deca neretko predstavljala na likovnim takmičenjima. Sekcija je neko vreme radila i u Jevrejskoj opštini u Pančevu.

■ *Sve do sada navedeno više je nego dovoljno da se sa punim pravom zaslubi Nagrada za životno delo. Šta vam ona znači i da li je došla u pravom trenutku?*

– Moram priznati da su me svih ovih godina bavljenja umetnošću, i pored stalnih pohvala i priznanja, mimošle neke od prestižnih nagrada. Ova zaista velika nagrada došla je potpuno neočekivano. Mnogo mi znači jer su mi je dodelile kolege, i to jednoglasno.

■ *Da li pripremate nešto novo, kakvi su dalji planovi?*

– Planova svakako ima, ponekad se "prepliću" i teško mi je da odlučim kojem više da se posvetim. Ciklus "Legende Dunava" započela sam prošle godine. Neke od radova iz ovog ciklusa publika je imala prilike da vidi u Centru za kulturu Kladovo.

U planu je još jedna velika tema o kojoj dugo razmišljam, a to su žene bolničarke u ratovima vođenim tokom prve polovine 20. veka. One su istinske heroine čija hrabrost nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Ja želim bar jedan deo njih da ovekovečim na mojim platnima, da njihova lica otrgnem od zaborava.

JEVREJSKA OPŠTINA BEOGRAD DANAS

Piše: Danijel Bogunović

Spavanja je dosta bilo

Gde je želja tu je volja, a gde je volja tu su i rezultati

Prošlo je više od godinu dana pod kako su izabrani novi predsednik i rukovodstvo Jevrejske opštine Beograd pa je pravi trenutak da se osvrnemo na ono što smo do sada postigli. "Jevrejski pregled" je kao stvoren da sa tim upoznamo članstvo pred kojim smo se obavezali na transparentnost.

Restitucija

Restitucija je od vitalne važnosti za budućnost i finansijsku nezavisnost naše zajednice, tako da smo najveću pažnju usmerili na ubrzavanje tog procesa. Evo šta je urađeno:

- Po postojećem Zakonu o restituciji imovine crkava i verskih zajednica, u postupku supstitucije, JOB je u roku od šest meseci uspela da vrati dve zgrade. Jedna je zgrada kulturnog centra Rex u ulici Jevrejska 16 (bivši Oneg Šabat), druga zgrada je bivši Robni magacin Beniciona Bulija (nekada se u prizemlju nalazila radnja Benetona) u ulici Kralja Petra 16, jedna od najlepših i najatraktivnijih u Beogradu za koju su se jagmile mnoge firme i poslovni ljudi. Brzim i efikasnim radom uspeli da povratimo vlasništvo nad ovom zgradom.

Sledeća stavka od ogromne važnosti za JOB i celu Jevrejsku zajednicu u Srbiji je pitanje donošenja Zakona o imovini lica stradalih u Holokaustu koja je bez naslednika. Ideja je da se ona vrati Jevrejskoj zajednici Srbije.

Radna grupa Saveza jevrejskih opština Srbije, sastavljena od predsednika jevrejskih opština Beograd, Novi Sad i Subotica, te rabina Srbije i potpredsednika SJOS, u saradnji sa Agencijom za restituciju, ambasada Izraela i SAD i Svetskom jevrejskom organizacijom za restituciju,

odradila je veliki posao. Predlog je da se Jevrejskoj zajednici Srbije u narednih 25 godina isplaćuje go-dišnja apanaža, kao i da se omogući povratak definisanih tipova imovine u naturalnom obliku. Radna verzija zakona je prošla javnu raspravu i intenzivno radimo na tome da što pre dođe u Skupštinu RS na glasanje. Usvajanje ovog zakona će osigurati potpuno normalno i nezavisno finansijsko poslovanje SJOS, JOB i svih JO u Srbiji, kao i obnavljanje Jevrejskog života u segmentima koji su postojali pre Drugog svetskog rata.

Rad na jedinstvu zajednice u Beogradu i Srbiji

Politika novoizabrano rukovodstva JOB bila je u 2015. godini usmerena i na jedinstvo i pomirenje u zajednici. Poznato je da su godinama postojale podele koje su dovele do toga da je nekoliko grupa članova i pojedinaca prestalo da dolazi u Opštinu. Učinjeni su vrlo bitni koraci i ljudi iz tih grupa se polako vraćaju.

Jedinstvo jevrejskih opština Srbije je, takođe, važno kako za SJOS tako i za JOB. Sa nekim jevrejskim opštinama JOB je godinama imala loše odnose. Sada je to drastično promenjeno. Odlučili smo se za politiku dobrih i konstruktivnih odnosa sa svim JO u Srbiji. Sva važnija pitanja na nivou SJOS donose se dogовором između tri najveće JO u Srbiji (JOB, JONS i JOS), a zatim se u proces odlučivanja uključuju i ostale opštine.

Moramo se držati zajedno, isuviše nas je malo da bismo sebi priuštili luksuz podela i svađa.

Aktiviranje i vraćanje članstva u JOB

U prethodnih godinu dana nalog je bio na organizovanju kvalitetnih dešavanja i pokušaju vraćanja u zajednicu ljudi koji već duže

**200 NA SAT: predsednik JOB
Danijel Bogunović**

vreme iz različitih razloga ne dolaze u JOB. Svaki član je bitan i moramo naći način da ga privičemo. Organizovali smo niz inovativnih i sadržajnih dešavanja da ljudi vide i osete da se u JOB stvari menjaju nabolje. Njihov sve veći odziv i polako ali sigurno vraćanje i aktiviranje članova govori da smo na dobrom putu.

Popravljanje finansijske situacije i dugoročna stabilnost

Finansijska situacija koja je zatekla novoizabrano rukovodstvo bila je alarmantna sa rashodima koji su uveliko nadmašivali prihode. Već u prvih godinu dana JOB je iz svojih izvora umanjila dug, a plan je da ceo dug bude izmiren u naredne dve. Drastično smo poboljšali iznajmljivanje naših prostorija i stanova i time značajno izbalansirali mesečne prihode i rashode, tako da je finansijska situacija sada mnogo stabilnija što je, između ostalog, omogućilo i da se doprinosi na zarade zaposlenih isplaćuju normalno.

Okolnosti oko JOB su počele značajno da se menjaju. Sredstva koja smo navikli da decenijama dobijamo od međunarodnih Jevrejskih organizacija, a najviše od JDC-ja sve su manja. Više nismo u kategoriji ugroženih pa su redstva, koja su

nekad bila namenjena nama, preusmerena ka ugroženijim jevrejskim zajednicama. U ovakvim okolnostima moramo značajno da menjamo finansijsku politiku.

Počeli smo mnogo bolje da korištimo potencijale koje imamo na raspolaganju (iznajmljivanje naših prostorija i stanova) a aktiviranjem zgrada Robnog magacina Benciona Bulija i Kulturnog centra „Reks“ finansijska stabilnost će se značajno poboljšati. Ovde treba pomenuti i još nekoliko predmeta restitucije na kojima intenzivno radimo: plac u Visokog Stevana (stara Sefardska sinagoga), plac u Maršala Birjuzova (pored Sinagoge „Sukat Šalom“), plac u Solunskoj ulici za koji smo intenzivnim radom utvrđili da je JOB vlasnik, plac u Prčnju u Crnoj Gori (radimo na supstituciji).

Investicioni radovi

Sinagoga „Sukat Šalom“: Kolska kapija na ulazu u dvorište je zamjenjena, postavljen je sigurnosni stub za sprečavanje nasilnog ulaska vozila i postavljen novi interfon i sistem za ulazak ljudi u sinagogu. Kućica za policiju je proširena, a stepenice na oba ulaza u Sinagogu renovirane i postavljene nove granitne pločice.

Stan od 96m² u Tiršovoj ulici koji je povraćen, potpuno je renoviran i odmah nakon toga iznajmljen.

Jevrejsko sefardsko groblje: Postavljeno je dodatno ulično osvetljenje na prvcima prema Spomeniku žrtvama Kladovskog transporta i prema Bogdanovićevom Spomeniku žrtvama stradalim u Holokaustu, tako je sada gotovo celo groblje osvetljeno.

Napravljena je staza od betona u zadnjem delu groblja, iza Bogdanovićevog spomenika, tako da sada može normalno da se hoda po celom krugu oko groblja.

Podrum u kapeli je ispraznjen i očišćen.

Restauriran je spomenik posvećen Jevrejima poginulim u Balkanskim i Prvom svetskom ratu.

Rad na otvaranju JOB prema okruženju i formiranje pozitivnog imidža.

Višedecenijska zatvorenost Jevrejske zajednice uticala je da većina ljudi u okruženju nema nikakvo ili ima negativno mišljenje o Jevrejima. Takva situacija za nas je bila neprihvatljiva, te smo odlučili da zauzmemos potpuno drugačiji kurs na formiranju jednog novog i pozitivnog imidža Jevrejske zajednici u Beogradu. Evo najvažnijih pravaca te politike:

Uspostavljanje dobrih i partnerskih odnosa sa državom Srbijom i gradom Beogradom. Organizovali smo Šabat večeru na kojoj je bio predsednik Vlade Republike Srbije Aleksandrom Vučićem. Uspostavili smo vrlo dobre odnosa sa Agencijom za restituciju RS, što je rezultiralo vraćanjem u rekordnom roku dve zgrade i pisanjem radne verzije Zakona o imovini bez naslednika ljudi stradalih u Holokaustu.

Sastanak rukovodstva JOB sa delegacijom grada Beograda koju je predvodio gradski menadžer Goran Vesić što je doprinelo brzom rešavanju gotovo svih pitanja od interesa za JOB (dozvola za proširenje Jevrejskog groblja, dobijanje neophodnih dozvola za plac u Visokog Stevana, itd.).

Razvijanje dobrih i partnerskih odnosa sa Izraelskom i Američkom ambasadom u Srbiji. Organizacija događaja i aktivnosti koje utiču na formiranje pozitivnog imidža JOB i nastupi u medijima. Navešću samo neke: Noć muzeja na Jevrejskom sefardskom groblju (oko 3000 posetilaca), proslava Hanuke u JOB sa preko 250 ljudi, 10. maj „Dan sećanja na žrtve Holokausta u Beogradu“, 1. jun „Međunarodni dan deteta“, koncert Jevrejske muzike na Kalemeđdanu, Otvaranje Srpsko-izraelske privredne asocijacije, česte Šabat večere kada okupljamo ljude iz diplomatskih krugova i krugova od interesa za JOB, itd.

Rezime

Od opštine koja je godinama bila u defanzivi, naviknuta da je kritikuju i napadaju, sa problemima "guranim

PONOVO NAŠA: zgrada bivšeg robnog magacina Benciona Bulija

pod tepih", članstvom u osipanju i, što je najopasnije, nevericom da stvari mogu da se preokrenu nabolje, za godinu dana uspeli smo da postanemo neko ko hrabro ulazi u koštač sa problemima i rešava ih. Kako aktuelne tako i one decenijske. Korišteći sopstvene potencijale, polako ali sigurno dižemo ugled i postajemo poštovana organizacija. Povratili smo veru u sebe i u to da možemo da postižemo dobre rezultate. Uspešan povratak zgrada Oneg Šabata i Robnog magacina Bulija, može se po značaju za Jevrejsku zajednicu u Beogradu uporediti sa izgradnjom zgrade Jevrejske sefardske opštine 1928. godine. Ovim vraćanjem zgrada i donošenjem Zakona o imovini bez naslednika mi ponovo dolazimo u situaciju da obnavljamo Jevrejski život u Beogradu. Sledeće kapitalne stavke na kojima ćemo raditi su: jevrejsko obdanište, proširenje Jevrejskog sefarskog groblja, a u bliskoj budućnosti, nadamo se, i pravljenje poliklinike u sastavu JOB. Prema sve му navedenom imamo puno razloga za optimizam i veru u opstanak Jevrejske zajednice u Beogradu.

(Autor je predsednik Jevrejske opštine Beograd)

JEDNA LIČNA IMPRESIJA

Piše: Vera Maletić

Kada se udruže hor i folklor

Veče s „Haširom“ i njenim gostima bilo je lepo i neobično, puno premijera u svakom pogledu: nove haljine i odela, nove kompozicije, novi aranžmani, pevanje uz kamerni kvartet, pevanje uz ples

Jedno je uvek sigurno: svaki put kad se završi koncert pred prepunom salom i uz buran aplauz, muzičari (pa makar bili i potpuni amateri, poput većine u horu) imaju osećaj da su tog trenutka uradili nešto veliko i značajno, i nije bitno za koga je to nešto veliko i značajno... prosto, osećaju se važni. Tako je bilo i sredinom novembra u Novosadskoj sinagogi (sa tekstom smo malo okasnili, ali šteta je da ostane nezabeleženo).

Samo saznanje da svoj rad nekome predstavljate i da je taj neko došao upravo zato da vidi i čuje vas, pa još i ako mu se dopalo – daje vam pravo da kažete kako je nastup bio uspešan... Za

nas su najbolji pokazatelj bili burni aplauzi, dva bisa, poruke na mobilnim telefonima, društvenim mrežama, poruke u kojima su se ljudi zahvaljivali što smo im ulepšali jedan sat, veče, dan, pa i mnogo više od toga. Odavno već ne postoji „odjek“ u medijima jer su oni preplavljeni događajima s dna, društvenog i moralnog. Da nije našeg vernog hroničara, muzikologa Marije Adamov, koja napiima u novosadskom „Dnevniku“

prati ne samo dostignuća „Hašire“, nego i sva zbivanja na sceni umetničke muzike u Novom Sadu i van njega, ne bi u javnosti ostao nikakav trag o dvogodišnjem radu jednog vrednog amaterskog hora. A upravo je toliko prošlo od poslednjeg celovečernjeg koncerta ovog ansambla.

Veče s „Haširom“ i njenim gostima bilo je zaista lepo i neobično! Bilo je puno premijera u svakom pogledu: nove haljine i odela, nove kompozicije, novi aranžmani, pevanje uz kamerni kvartet, pevanje uz ples (ne, ne bojte se, nisu plesali horisti!)... Udružila su se prvi put tri sastava tesno vezana za novosadsku Jevrejsku opštinu – hor „Hašira“, kao domaćin večeri, plesna grupa „Maayan“ i kvartet „Kol shel k'fir“, koji prvenstveno neguje klezmer muziku. Predstavljana je muzičko i plesna tradicija Jevreja kao i modernog Izraela.

Pre godinu i više dana, na predlog sekretara hora Zvezdane Terzić, rukovodioci plesne grupe „Maayan“ Tamara Injac i Dina

Đilas prvi put su razgovarale s dirigentkinjom „Hašire“ Vesnom Kesić Krsmanović o tome kako bi dobro bilo da „folklor“ i hor udruže snage u pokušaju da se usklade pesma i igra. Dale su predloge, a njih je u svoje vešte i talentovane ruke uzela pijanistkinja Julija Bal, napisala odlične aranžmane za hor (neke i uz pratnju klezmer sastava) i veče puno iznenadenja je počelo. Pametno sastavljen program otvoren je klasično za horski koncert – duhovnim melodijama, ovaj put iz različitih nacionalnih i verskih nasleđa i vremena („Oče naš“ J. Marinkovića, „Ahavat olam“ M. Janovskog, „Ose shalom“ N. Hirš i „Sanctus“ K. Dženkinsa). Sve ostalo je bilo drugačije i novo. Promene su uvek potrebne, i zbog nas i zbog publike, jer njoj povremeno treba pružiti ono što najviše voli, ali mudro i s merom. Smenjivali su se ansambli, različite kombinacije i za hor nova dela: prvo izvođenje pred novosadskom publikom potresne sefardske uspavanke „Durme, durme“ (aranžman Julije Bal – „Hašira“ i „Kol shel k'fir“), zatim s mlađom grupom plesačica savremena pop pesma – „Matanot ktanot“ (*Mali darovi*) Ramija Klajnštajna, pa omiljena pesma – ples devojaka iz Maayana – „Isha mihashamayim“ (Žena s neba) Gilada Sageva („Hašira“ i „Maayan“)... Naravno, svaki se ansambl predstavio i samostalno (kvartet, čiji je umetnički rukovodilac klarinetista Leon Kajon, tri-ma klezmer melodijama, Maayan s dve zanimljive koreografije, a hor s još nekoliko kompozicija svetovnog karaktera), pokazavši pomalo od svega onoga što neguje godinama – „Kol shale k'fir“ četiri, „Maayan“ sad već 20, a „Hašira“ gotovo 23 godine.

Praznik za oči i uši te novembarske večeri dosegao je vrhunac u možda najpoznatijoj jidiš pesmi, kada su se sva tri ansambla popela na scenu Sinagoge – i

otpevala, odsvirala i otplesala „Tumbalaljku“. Mislim da je njen refren bilo teško izbaciti iz glave još danima posle koncerta... Naravno, još dva bisa, zatim po cvet svakom – dar predstavnika zrenjaninske JO, publika koja stoji i aplaudira, srećna što je bila deo te vanvremenske čarolije... i otišli smo da nazdravimo. Lehaim!

I nakon svega rezime. Ponišni smo što smo jedan izuzetno kompleksan i kvalitetan projekt uspešno ostvarili. Sa velikim zadovoljstvom se zahvalujemo Upravi za kulturu grada Novog Sada i Jevrejskoj opštini Novi Sad koji nas već tradicionalno podržavaju u negovanju i očuvanju

jevrejske kulturne tradicije kao i našoj vernoj publici bez koje naš rad ne bi imao nikakvog smisla. Izuzetno smo srećni što smo, i pored mnogih teškoća, uz pomoć Radio Novog Sada i video produkcije Prizma uspeli da ceo koncert kvalitetno snimimo i da ga na taj način sačuvamo za sve koji nisu bili u situaciji da tu novembarsku čaroliju 2015. podele sa nama, kao i za one koji žele da ponovo dožive lepotu muziciranja i plesa i iskrene emocije te neobične večeri. Ostaje i nesvakidašnji projekat koji smo spremni da ponudimo svim Jevrejskim opštinama koji za to imaju želju i mogućnosti.

(Autorka je hroničar i pevačica hora „Hašira“)

IZLOŽBE NAŠEG MUZEJA

Veliki uspeh JIM-a

Izložba „Jevreji Srbije – oficiri Vojske Kraljevine Jugoslavije“ na pravi način podsetila je na osećaj za vojničku dužnost i patriotizam naših sunarodnika u teškim vremeima za našu zemlju

U organizaciji našeg Muzeja priređena je nova izložba *Jevreji Srbije – oficiri Vojske Kraljevine Jugoslavije* i svečano otvorena 15. decembra 2015. u 13 časova. Broj ljudi koji su došli na otvaranje prevazišao je prostor našeg Muzeja, što je ekipi koja je radila na izložbi, pričinilo ogromno zadovoljstvo.

Vojislava Radovanović, direktorka Muzeja i autorka izložbe, pozdravila je prisutne i iznela kratak stručni osvrt na suštinu i specifičnost izložbenog materijala. Dinamične i interesantne govore o knjizi koja je objavljena povodom izložbe (monografija sa katalogom), održali su unuka i sin jugoslovenskih Kraljevskih oficira jevrejskog porekla – Radmila Petrović, predsednica, i Aleksandar Gaon, član Muzejske komisije.

Svečano otvaranje

Izložba i ilustrovana monografija, katalog na srpskom i engleskom jeziku, u stvari su „veliko finale“ mnogo šireg i veoma složenog projekta kojim je naš JIM konkurisao kod Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i Uprave grada Beograda – Sekretarijata za kulturu. Projekat je obuhvatao četiri faze: istraživački i arhivistički rad u Vojnom arhivu u Beogradu, skeniranje svih odabranih vojničkih dosjeva Kraljevskih oficira jevrejskog porekla, izrada elektronske baze podataka i izložba sa monografijom i katalogom. Ideju za to dao je naš kolega, prijatelj i saradnik,

pukovnik u penziji mr Dragan Kršmanović, vojni istoričar i bivši načelnik Vojnog arhiva, koji je bio i jedan od ključnih saradnika na projektu.

Kao što je i bilo predviđeno, projekat je otpočeo u 2015. i uspešno, u celosti realizovan do kraja te godine.

– Ono što nismo mogli da predvidimo jeste tako veliki broj zvanica na otvaranju izložbe, aplauze i pohvale, a zatim i veoma dobru posećenost sve do zatvaranja izložbe 30. decembra 2015. – nije krila zadovoljstvo direktorka. – Može se konstatovati da su 2014. i 2015. godina prošle u znaku interesovanja za ratnu i vojnu istoriju Srbije iz ugla jevrejske nacionalne manjine čije su učešće, osećaj za vojničku dužnost i patriotizam bili za svako poštovanje – dodala je Radovanovićeva.

Jevrejski istorijski muzej se nije do sada bavio tim temama, a kada je počeo – uradio je dve sjajne izložbe, objavio dve knjige izuzetnog stručnog i naučnog kvaliteta, i postigao veliki uspeh.

Izuzetno interesovanje

Gostovanje u Valjevu i Mionici

O HRABROM UČEŠĆU JEVREJSKIH BORACA: Nebojša Damjanović i Davor Salom

Na zadovoljstvo Jevrejskog istorijskog muzeja interesovanje za izložbu "Jevreji Srbije u Prvom svetskom ratu" ne jenjava ni nakon više od godinu dana od otvaranja, što potvrđuju gostovanja tokom novembra i decembra.

Osmo gostovanje izložbe obeleženo je svečanim otvaranjem 9. novembra 2015. u Centru za kulturu Valjevo. Prisutnima se prvo obratio Miloš Smiljanić, direktor CK Valjevo, a zatim Vojislava Radovanović, autor izložbe i direktorka Jevrejskog istorijskog muzeja, koja je publiku upoznala sa sadržinom izložene foto – dokumentacije.

Program je nastavljen sa dva izuzetno interesantna predavanja. Prvo, na temu Valjevske bolinice za vreme Velikog rata, održao je istoričar Nebojša Damjanović, dok je Davor Salom, saradnik Muzeja i član Jevrejske opštine Beograd, uz multimedijalnu prezentaciju "Srbi Mojsijeve vere za slobodu Srbije", govorio o učešću Jevreja u Prvom svetskom ratu. Pored velikog broja radoznalih Valjevaca, otvaranju je prisustvovala i regionalna televizija, koja je okom

kamere zabeležila celokupnu manifestaciju. Izložba je trajala do 16. novembra.

Domaćin devetog gostovanja, 1. decembra, bio je Centar za kulturu u Mionici. Po već utvrđenom redosledu najpre je otvorena izložba pohvalnim govorom Miroslava Trifunovića, umetničnog direktora mioničkog Centra za kulturu, i obraćanjem autorke Vojislave Radovanović. Nakon toga su održana predavanja Nebojše Damjanovića i Davora Saloma, koji su se ovog puta fokusirali, ne samo na hrabro učešće jevrejskih boraca u borbama za oslobođenje Srbije, već i na značaj srpskih vojnika, a pre svega Živojina Mišića, najznamenitijeg vojskovođe Prvog svetskog rata.

Odziv publike, iako je veče bilo prohладno i maglovito, bio je iznad svih očekivanja. Gosti iz Beograda nisu poneli samo predivne utiske nego i luksuznu foto-monografiju „Mionica – Zavičaj vojvode Mišića”, koju je, za biblioteku Jevrejskog istorijskog muzeja, poklonio Zoran Milivojević, direktor mioničkog Centra za kulturu.

Barbara Panić

IZLOŽBA JE BILA PUN POGODAK: sa otvaranja u Valjevu

ZANIMLJIVOSTI

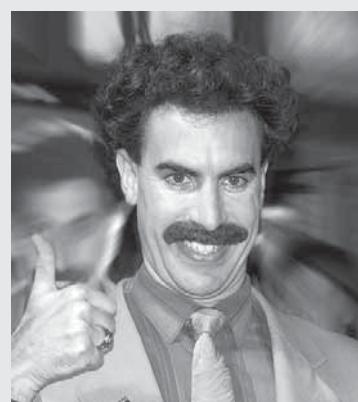
Saša Baron Koen donirao milion dolara za decu iz Sirije

Saša Baron i njegova supruga Isla Fišer posebno su osetljivi na decu, budući da i sami imaju dve čerke i sina. Upravo iz tih razloga, glumački par je rešio da donira milion dolara za decu iz Sirije. Deo novca su uplatili za decu koja su pogodjena ratom u Siriji, a deo će dobiti neprofitna zadruga iz Njujorka koja se brine o najmlađima. Glumac i njegova

žena su imali jaku potrebu da pomognu izbeglicama u Siriji i susednim zemljama, jer im je posebno žao mališana koji su ostali bez korva nad glavom. Više od milion ljudi su bili prisiljeni da napuste svoje domove, što je dirnulo Sašu i Islu.

Saša Baron Keon je britanski komičar i glumac najpoznatiji po svojim satiričnim likovima, među kojima se ističu Ali Dži, Borat kao i Bruno.

(Kurir)

SEĆANJE: ANDREJA PREGER (1912-2015)

Piše: Aleksandar Gaon

Svi vole muziku, baš svi

Sa trećeg sprata, iz sobe Andreje Pregera kojoj je prozor širom otvoren, dopire muzika sa klavira. Dole je dučan. Ispred izloga polivači ulica čuče na trotoaru kao dživđani. Niko ništa ne govori. Prevrtu cigare po ustima i slušaju. Do kraja, dok se Andreja ne umori.

Pred sam kraj romana "Veliki rat", u redovima koji govore o detaljima okončanja dotad nakrvavijeg ratnog sukoba u istoriji i danima kada se rano detinjstvo Andreje Pregera vremenski poklopilo sa grčevitim natezanjima zavađenih oko odrednica mira, stoji da je mali pijanista iz Pečuja Andor Prager "uvek slušao starije... Andi ide na časove klavira i, da bi došao do škole, mora da prođe pored kapije jedne od fabrika ispred koje stoje revolucionari, među kojima i Jevreji koje je viđao u sinagogi. Oni mu dovikuju: Andi, svi računamo na tebel!" Andi je otišao u školu i rekao profesoru klavira za "vrlo ozbiljne čike socijaliste..." Posle časa, profesor je zapisao: "Drug Andor je vanredno napredovao. Pokazao je veliku tehničku i muzikalnu zrelost..."

Narednog dana, kada je prolazio pored republikanaca, među kojima je prepoznao par drugih Jevreja, i kada je od tih drugih ponovo čuo ono "Andi, svi verujemo u tebe" u školskoj beležnici je zapisano: "Gospodin Andor vanredno je lepo napredovao. Mislim da će njegova ritmički laka igra na dirkama još dobiti na ozbiljnosti."

Tako je Andreja Preger, bez kucanja na vrata, ušao u umetničku književnost: sa donekle izmenjenim imenom i prezimenom, sa malo dodate fikcije, sa detaljima iz najranijeg detinjstva i, pogodilo se, sasvim potkraj svog dugovekog života sa muzikom. Pisac Aleksandar Gatalica već je objavio jednu knjigu o Andreji Pregeru; nejednom je razgovarao sa njim tako da znao mnogo šta o njegovom životu. O tom životu punom nesvakidašnjih zbivanja i o retkoj sudbinскоj stazi iznad koje je sve vreme lelujala muzika, ma šta da se okolo zbivalo. Zato se i kaže da je o ljudima čiji je život pun – svaki zapis samo kap iz mora. A pogotovo život o kojem je reč i koji se odvijao duže od jednog veka... Zaista, šta izdvojiti između početka i kraja, najkraće, makar onako telegrafski?

Andreja Preger rođen je u Pečuju 1912. u porodici koja je došla iz Slovačke i koja se bavila krojačkim poslom. Iz nakićenog

i bogatog Pečuja gde je prvi put, kao predškolsko dete, seo za klavir, njegovi su se preselili u Zagreb gde su otvorili salon i gde je počelo ozbiljno učenje muzike. Tokom školovanja maštalo je da bude inženjer – ali ga je povuklo da se bavi muzikom, i to baš zaувек, da tonovima klavira ispunjava svoj život.

Kao srednjoškolac posećivao je književne skupove, slušao je brojna predavanja, učestvovao u razgovorima u jevrejskoj zajednici.

Posle mature, na pitanje: kuda dalje, put ga je neočekivano doveo do Beograda gde je htio da studira prava. Ipak, ta želja trajala je kratko vreme jer je muzika kao iz prikrajka ponovo iskočila pred njega i presekla svaku drugu nameru! Začuo je u sebi bat detinjih koraka po pečujskoj kaldrmi, zamislio se i bez uzdržavanja prihvatio da ga je muzika sasvim naplavila i time naglo i zauvek ponela: upisao je studije muzike u Zagrebu.

Istovremeno, nešto severenije, nacizam je uveliko bujao; tamni oblaci gomilali su se nad nedavno namučenom Evropom. Preteće vesti letele su i ka Balkanu. Gde je tad Andreja Preger?

U kratkoj priči o stanju pred rat stoji da je neko vreme ipak radio kao advokatski pripravnik, da je boravio i u Beogradu i u Zagrebu, da je pohađao studije muzike u klasi prof. Antonije Gajger Ajhorn, čije je ime kasnije često i radio pominjao.

Njegov prvi javni nastup na klaviru vezan je za Omiš, a potom je rat, kao gladna aždaja, pojeo njegove snove! Nemci nisu čekali, aprila 1941. bio je mobilisan kao rezervni oficir u Sinju.

To mu je tada sačuvalo glavu. Jer, gotovo sve njegove jevrejske vršnjake ubrzo su pohapsili i odveli u logore u kojima su zauvek nestali. Mogli su da uhvate i njega da on, nekada pečujski, a potom zagrebački Jevrejin, nije otišao u partizane.

U za njege još jednom ratu naživo, bio je član Kazališta narodnog oslobođenja, brinuo se o predstavama i muzičkim nastupima, kretao se sa puškom o ramenu po Mosoru i brdima Brača, organizovao kulturni život na oslobođenom Visu...

A kada je došao kraj rata – došao je u Beograd! Imao je za to ne jedan razlog, iako ga, ubrzo se pokazalo, nova sredina nije milovala. Naprotiv, za sve što je usledilo izborio se svojom upornošću i darovitošću na kojoj nebo nije štedelo. Hod po trnju u srcu prestonog grada počeo je radeći na Radio-Beogradu kao muzički urednik, imao je muka sa krovom nad glavom, na Muzičkoj akade-

miji dugo je honorarno predavao sviranje orkestarskih partitura, učestvovao je u obnovi rada Hora srpsko-jevrejskog prijateljstva, vodio ga na javne nastupe... U širokom luku ličnih naprezanja mogao se zapitati: da li je ponovo svoj? Ili, ako nije, kada će biti?

Nekako u to vreme počela je saradnja sa velikim muzičarima: Zaturecki, Oklerova, Prihoda, Breveršek, Šering, Kogan, Pavlović, Navara, Ruždak, Čangalović... Smenjivali su se koncreti, nastupao je i neumorno pisao muzičke osvrte. Sve što se u njemu gomilalo od prvih naučenih nota pokuljalo je u dodirljivu stvarnost i Andreji Pregeru postalo je jasno: on je jedino muzičar, on može biti samo to, on je sama muzika – ako će se pravo reći!

Deo tadašnje životne staze bili su osnivanje i nastupi Beogradskog trija (Pavlović, Jakovčić, Preger), muzičkog sastava koji je nastupao na sve četiri strane sveta. Ponovo turneje, koncerti, saradnja sa solistima, kritike, pune sale, festivali... godinama! Sve do 1984. kada je Beogradski trio prestao da radi. Gotovo uporedo prestali su i njegovi drugi koncertni nastupi, posle čega se posvetio pedagoškom radu.

Uporedo sa muzičkim životom, Andreja Preger delovao je i kao član ovdašnje jevrejske zajednice. Na to nikada nije zaboravio, nikada to nije gurnuo u drugi plan. Godinama je bio na čelu Kulturne komisije Saveza, godinama je radio sa horom "Braća Baruh", bio je član više radnih tela zajednice, član Upravnog odbora Saveza... I to uvek kao čovek dobre volje i širokog osmeha dečaka iz dana života u Peću.

Duže od jedne decenije radio je na prikupljanju svedočenja za pet knjiga "Mi smo preživeli", doživljavao je članove te redakcije kao sebi najbliže. Na dan jednog svog rođendana, rešio je da, u

pola posla četvrtkom prepodne, časti saradnike malim koncertom; i tada je iz malog i pomalo zapuštenog klavira koji čami u opštinskoj sali na drugom spratu ponovo potekla muzika. Ali kakva?

I ozbiljni Bah, i topli Bruk, čak i ubrzani plahoviti Mocart! Sve je to okupljenima zvučalo kao nešto što nikada ranije nisu čuli i čime ih je valjda sam Bog častio; svirao je iz pune duše publici koja ga je bez treptaja slušali i kojoj je to bila jedina prilika da čuju ono šta se slušalo na najpoznatijim pozornicama sveta.

Drugom prilikom, kada je održano veče sa Andrejom Pregerom povodom njegovog 90. rođendana, posle reči o muzici, rekao je bez ustezanja:

"Kada je stvorena država Izrael, moj san se ostvario: Izrael postoji!"

I još jedan prizor. Topla letnja noć razlila se po ulici Proleterskih brigada. Sa trećeg sprata, iz sobe Andreje Pregera kojoj je prozor širom otvoren, dopire muzika sa klavira. Dole je dučan. Ispred izloga polivači ulica čuče na trotoaru kao dživđani. Niko ništa ne govori. Prevrću cigare po ustima i slušaju. Do kraja, dok se Andreja ne umori.

Koji dan kasnije, na pitanje: šta misli o toj publici, rekao je uz osmeh deteta koje je shvatio da je u nečemu pobedilo: "Svi vole muziku, baš svi!"

I danas, gde god da se nalazi, sigurno misli isto, danas na kraju teksta koji se završava sa "neka je blagosloveno sećanje na njega".

SEĆANJE NA ANIKU**Piše: Slobodanka Ast**

Priznanja je zaobišla

Ova sredina joj se nije odužila, uostalom, kao i tolikim svojim velikanima

“Slava je danas gadna stvar. Biti čoven nije danas biti poznat po slavnim svojim djelima. Naprotiv. Slavan znači danas biti svaki dan fotografisan, sprijeda i straga, pustiti publiku u intimnost svog trbuha...”

Kao da je maltene ceo život Anike Radošević, priznate operске rediteljke, koreografa, pedagoga, balerine, teoretičara umetnosti, rečju, prave multimedialne umetnice svetskog formata, stao u ovaj gorki iskaz poznatog pesnika A. G. Matoša od pre ravno 100 godina!

Zahvaljujući ogromnom trudu lingviste Ree Živković, poćerke Anike Radošević, na dostojan način je obeležena stogodišnjica rođenja slavne, ali izuzetno skromne, moralne i jedinstvene umetnice. U Muzeju Narodnog pozorišta u Beogradu u okviru ciklusa “Sećanja” održan je okrugli sto posvećen ovoj umetnici, koja je i za života bila u nas vrlo cenjena, ali, kako je jednom prilikom rekla, “ne baš mažena”.

Na tom skupu o umetnici, koja je ostavila neizbrisiv trag u istoriji Narodnog pozorišta, čuli smo i neverovatan podatak: Anika Radošević nije dobila ni jedno jedino društveno priznanje!? Istovremeno, u inostranstvu, gde je između ostalih, sarađivala sa poznatim režiserom Frankom Zafirelijem, Aniku Radošević su kovali u zvezde. Posle “Aide” u Italiji je našu umetnicu stroga kritika nazvala “koreografom prve klase”.

Naši poznati umetnici i autoriteti, od primidone Brede Kafe, istoričarke baleta Milice Zajcev,

profesora Vladimira Jovanovića, koreografa Vladimira Logunova, do muzikološkinje dr Nadežde Mosusove, ali i profesorke Ree Živković, ispričali su zadivljujuću priču o Aniki Radošević.

Iz Praga u Sarajevo

Anika je rođena 1915. godine u Češkim Budjejovicama u trgovačkoj porodici Jevreja Olge Štjasne i Edvarda Špicera. Bila je njihova druga čerka. Dar za umetnost je pokazivala od malih nogu. Sa tri godine je već bila “dobra vila Gradskeg pozorišta”, na pijaninu je sviruckala sopstvene kompozicije, a sa ozbiljnim učenjem klavira je počela u šestoj godini. U Pragu je završila školu za glumu, pevanje i balet, bio je to početak uspešne karijere. Međutim, život je izmenio od malih nogu sanjani scenario. Zaljubila se u inženjera Natana Rajsa i krenula na “brdoviti Balkan”, u “kasabu” Sarajevo. Uzalud su je njeni češki prijatelji upozoravali: “Zar si zaboravila da su тамо ubili Ferdinanda i Sofiju?! Tamo ima ljudi koji još nose sablje i noževe skrivene ispod odeće...hoćeš da te neko od njih otme...?!”

Krkha Ani se nije kolebala. U Zagrebu je upisala školu modernog baleta i diplomirala. Na Radio Zagrebu je pevala šlagere iz američkih filomova. Njen uspeh je bio vrtoglav, zaigrala je čak i u prestižnom HNK u opereti “Viktorija i njen husar”. Kritike su bile sjajne.

Ipak, Ani sledi svog supruga Natana, odlaze u njegovo rodno Sarajevo o kome su prijatelji pričali one zastrašujuće stvari. Kako priča njena poćerka Rea, Ani je Sarajevo odmah zavolela: otvorila je školu modernog plesa koju su pohađale i devojčice, ali i dame mlađeg uzrasta.

Odlazak u partizane

Bivši praški studenti su u učmalo Sarajevo doneli dah novog vremena. Osnivaju **Collegium artisticum**: u kojem su Oskar Danon, Natan i Ani Rajs, Ismet Mujazinović, Šuica Salom, Erih Koš, Emerik Blum, Daniel Ozmo, Jovan Kršić, Olga i Avdo Humo, Mica Todorović, Vojo Dimitrijević, Betina Romano... Ova levičarski orijentisana grupa umetnika debituje antiratnom predstavom “Zašto plače mala Ema”. U februaru 1941. godine policija taj komada zabranjuje.

Već registrovani u policiji kao **Collegium communisticum** gotovo svi članovi **Collegium Artisticuma** odlučuju da se bore i odlaze u partizane. Natan Rajs postaje Ne-nad Radošević, a krkha balerina i pevačica postaje Anika Radošević. U borbi protiv okupatora bili su raspoređeni u različite jedinice.

Na žalost, neke kolege iz **Collegium artisticum**-a završavaju u Jasenovcu, neki su poginuli herojskom smrću, ali neki su širom svedeta obeležili Periklovo doba jugoslovenske umetnosti, drugi su bili istaknuti privrednici, političari...

U partizanima sreće i grupu umetnika iz Zagreba koji su osni-

vali Kazalište narodnog oslobođenja (KNO) kojim rukovodi prvak HNK Vjekoslav Afrić. Zanimljivo je da je šef baleta bio Žorž Skrigin, Jevrejin iz Odese, koji se posle rata više proslavio kao izuzetan umetnički fotograf. Pozorištu se pridružio i Andreja Preger, kao i balerina Mira Sanjina (Baum).

Krhka Anika oboljeva od tifusa i malarije, ali je njeni drugovi ne zaboravljuju, oporavlja se ubrzo i nastupa u najrazličitijim komadima. Naravno, ponela je baletske patike, pa je igrala i balet, ali i pevala, a igrala je i u dramama! Teško zamisliti u kakvim su sve uslovima i sa kakvim entuzijazmom nastupali glumci i svi umetnici Kazališta narodnog oslobođenja, koje je uskoro dobilo status Pozorišta pri Vrhovnom štabu NOV. Sa partizanima su prolazili ofanzive, ali i nastupali u bolnicama, razrušenim crkvama, na livadama, po školama, a desilo se i u pravom pozorištu. KNO je uveličalo i istorijsku sednicu AVNOJ-a 1943. u Jajcu.

Piscu ovih redova i sada deluje apsolutno neverovatno lista mesta u kojoj je nastupalo Kazalište narodnog oslobođenja: Zelengora, Nevesinje, Maglić, Kozara, Lapac, Glamoč, Bosanski Petrovac, Korenica, Drvar, Bugojno, Gornji Vakuf, Brindizi, Bihać... sve sa željom da borcima uliju elan, da ranjenicima pruže nadu, da pokažu "običnim" ljudima za šta se partizani bore i kakva budućnost može da bude.

Vreme obnove

Rat još traje i Anika, po partiskom zadatku, naravno, dolazi u Beograd. Srećom, sa svojim Nenadom. Beograd je oslobođen, ali trebalo ga je podići iz ruševina, teško ranjenom gradu udahnuti novi život, piše u jednom tekstu Ani Radošević. Nova narodna vlast ne zaboravlja na umetnost. Ani počinje da igra u baletu Narodnog pozorišta, a onda, novi partiski zadatak: već 1947. osniva baletsku školu "Lujo Davičo"! Tu školu su

pohađale čuvene balerine Jovanka Bjegojević, Dušanka Sifnios, kao i baletan Dušan Trninić.

U Narodno pozorište se vraća 1950. (nije volela da direktoruje, priznaje) i postaje pomoćnik direktora za balet. Radila je sa dr Gavvelom, Stupicom, Kolundžijom, Sjom Jovanović...Bili su to, govorila je, njeni "pozorišni univerziteti". Godine 1958. prvi put samostalno režira i radi koreografiju za Mocartovu "*Otmicu iz Saraja*". Usledile su njene sjajne postavke brojnih opera: *Travijata, Figarova ženidba, Carmen, Rigoletto, Prodana nevesta, Aida, Orfej i Euridika...* *Madam Baterflaj* je postavila u Kairu, *Evgenia Onjeginu* u Barceloni...

Veoma zapažene su bile koreografije Anike Radošević sa Zafire-

lijem u Milanskoj skali, u londonском Kovent gardenu, na operskim scenama u Veneciji, Dalasu, Firenci, Amsterdamu...Aplauzi i sjajne kritike svuda. Ani Radošević je odista bila izuzetan multimedijalni umetnik: predavala je na Muzičkoj i Dramskoj akademiji, napisala je još 1986. godine monumentalni naučno-istraživački rad o scenckim izvođenjima Hristićeve "*Ohridske legende*". Delo još čeka izdavača...

Ani je preminula 29. decembra 2004. godine.

Ova sredina joj se nije odužila. Uostalom, kao i tolikim svojim velikanim, od heroja palih u ratu, do sjajnih umetnika koji su zaslužni da se ime Jugoslavije, Srbije i Beograda, nekada u svetu izgovaralo sa ponosom i uvažavanjem.

NOVE KNJIGE: „ŠALOM IZ PIROTA“

Piše: Saška Velkova

Oteto od zaborava

O viševekovnom prisustvu Jevreja u Pirotu govore materijalni i pisani dokazi. Nažalost, materijalni dokazi su devastacijom u kratkom vremenskom periodu nestali

Krajem decembra 2015. godine u izdanju Muzeja Ponišavlja iz Pirotu iz štampe je izašla knjiga o pirotskim Jevrejima „Šalom iz Pirot“ autorki Saške Velkove muzejskog savetnika etnologa i Mile Panajotović višeg kustosa istoričara. Publikacija je realizovana preko projekta „Šalom iz Pirot“. Sećanje na pirotske Jevreje“ koje je odobrilo i finansiralo Ministarstvo kulture Republike Srbije. Kroz tekst i fotografije, na 120 strana, predstavljen je život Jevreja u Pirotu od prvog pominjanja krajem XVI veka pa do 1960. godine, kada se i poslednji pirotski Jevrejin iselio. Na kraju knjige dat je spisak jevrejskih domaćinstava sa mestom stanovanja iz spiska Centralnog državnog arhiva u Sofiji 1943. sa današnjim nazivima ulica i spisak dokumentacije Fonda 666K iz istog Arhiva, a koji se odnosi na pirotske Jevreje.

Od raznih nacionalnih i verskih pripadnika koji su živeli u Pirotu, Jevrejska zajednica je pred-

stavljala zatvorenu konfesionalnu zajednicu sa svim elementima koji su je činili potpunom, rabinom, sinagogom, grobljem, školom, a koja je samo tako mogla da opstaje u novim uslovima i koja je u okviru tog svog kruga mnogo više kulturno i obrazovno napredovala i uspevala. Jevreji su se po dolasku u Pirot naselili u delu Pazara, između Kale kapije i Stambol kapije, bliže samom obodu grada, uz močvaru. Kasnije, 80 - ih godina XIX veka, Jevrejska mahala se pomera ka zapadu, uz glavnu gradsku ulicu, a bilo je i Jevreja koji su gradili i kupovali kuće van Jevrejske mahale.

O viševekovnom prisustvu Jevreja u Pirotu govore materijalni i pisani dokazi. Nažalost, materijalni dokazi su devastacijom u kratkom vremenskom periodu nestali. I groblje je odavno uništeno ili bolje reći dozvoljeno da se uništi. Priča se, da su nadgrobne ploče uklonjene u obližnjoj krečanci ispod Sarlaha, ali dokaza, na sre-

Korice knjige

ću, još uvek ima. Ostali su jedino visoki borovi koji kao kakvi nemaju svedoci čuvaju sećanje na jedno vreme proživljeno i zaboravljeno. Piroćanci su, očito, zaboravili da je ovde, nekada, bila veoma stara i jaka jevrejska zajednica koja je učestvovala u kulturnom i ekonomskom razvoju grada. Veoma mali broj predmeta, koji se čuvaju u Muzeju Ponišavlja tek stidljivo pokazuju da o Jevrejima postoji mali trag, ali nema muzejske postavke, nema ni jednog mesta u gradu gde možete osetiti i videti da su nekada tu živeli Jevreji, jer je čak i groblje mrtvo.

Međutim, iako su se razlikovali prema načinu života i verskim shvatanjima u mestima gde su živeli, Jevreji su se osećali žiteljima onog naselja, grada ili države u kojoj su se rodili ili došli i bili lojalni građani koji su davali puni doprinos sredini koju su doživljavali kao svoju. Činjenica je da su manjeviše svojim radom i rezultatima Jevreji učestvovali u svim domenama života Pirot, ostavljajući trag poslednjih 400 godina.

Dolazak XX veka doneo je ratne godine i mnogim narodima stradanja, Jevrejima ponajviše. Prvi svetski rat je protutnjao, našlo je kratko razdoblje mira i blagostanja, a zatim, Drugi svetski rat i propast. Jedno hladno martovsko

Sinagoga u Pirotu, srušena 1958. godine

jutro odvelo je ove vredne i miro-ljubive ljude u smrt, u Treblinku. Iz tog logora smrti se niko nije vratio.

Istraživanje ove teme u lokalnom pa i srpskom prostoru nije jednostavno. Dokazi o životu Jevreja u Pirotu su nestali. Mnoga njihova dela su tokom godina iščezla, mnoge fotografije i dokumenta pod naletom rata i progona netragom su nestali. Ono što je iole malo ostalo i sačuvano od dokumentacije odnosi se na period između dva svetska rata i period hapšenja i progona i pohranjeno je u Arhivima u Pirotu, Nišu i Sofiji. Predmeta i fotografija u suštini i nema.

Deo građe i fotografija za pisanje priče o životu Jevreja u Pirotu ustupila nam je Jasna Ćirić, predsednica Jevrejske opštine Niš, kojoj se ovom prilikom iskreno zahvaljujemo. Veliku zahvalnost dugujemo i Cvetku Ivanovu koji nam je olakšao pristup dokumentima bugarskog arhiva. Još pre početka stvaranja ove knjige suočile smo se sa velikim izazovom. Naša zamisao je bila stvoriti nešto novo i drugačije, a taj poduhvat je bio utoliko teži, jer je već postojala jedna knjiga o pirotskim Jevrejima, koju je napisala Ženi Lebl, a čije drugo dopunjeno izdanje je Muzej Ponišavlja objavio maja 2015 u saradnji sa Anom Lebl, njenom bratanicom.

Danas u našem gradu nema Jevreja. Ostali su tragovi, koji iščezavaju i na kraju nestaju. Ova knjiga želi da podseti i sačuva sećanja na te tragove, koji su nekad bili živi i bogatili našu prošlost, ukazujući na činjenicu da je bogatstvo jednog grada raslo na raznovrsnosti njegovih stanovnika.

Savladavši uspešno sve poteškoće vezane za raznorazna pitanja (sopstveno finasiranje puta i istraživanja Arhiva u Sofiji, kupovine knjiga i fotokopiranje dokumenta..., pa i neustupanje informacija), uz pomoć naših divnih bugarskih prijatelja, Veselina i Vladimira, zaljubljenika u pisanu reč, kao i pomoću naše dobre i uporne volje,

Jevreji dočekuju oslobođioce Pirotu, godina 1918.

došle smo do velikog broja izvora, neophodnih za ovaj rad.

Svejedno, bilo je uživanje radići, istraživati, saznavati i otkrivati život, kulturu i prošlost jednog naroda, a zatim ga pretočiti u stranice koje su za nama. Život Jevreja u Pirotu ispričan je i dokumentovan objektivno, iskreno i stručno, bez ikakvih namera o ublažavanju, sakrivanju i izostavljanju, možda, i neprijatnih podataka. Nosi naslov "Šalom iz Pirotu", upravo iz razloga što hebrejska reč šalom u doslovnom prevodu znači mir. To je izraz pozdrava kojim se želi sve ono što se smatra pod radošću, srećom, blagostanjem, zdravljem,

a njen sporedni značaj označava nepostojanje rata, bolesti i svih zala. Šalom iz Pirotu je naziv priče o pirotskim Jevrejima kroz vreme koje je njima u našem gradu donelo život, blagoslov, bogatstvo, spas, počinak i kraj, a nama nezaborav na jedan narod.

Promocija obeju knjiga „Šalom iz Pirotu“ i „Jevreji u Pirotu“ biće održana 17. februara 2016. godine u Čitaonici Narodne Biblioteke Pirot, na kojoj će pored autorki govoriti i Ana Lebl iz Splita i Jasna Ćirić, predsednica Jevrejske opštine Niš.

(Autorka je muzejski savetnik, etnolog)

Ni traga – Jevrejsko groblje u Pirotu danas

VREMEPOV

Piše: Ida Salamon

SJOJ u listu Bečke jevrejske opštine „Die Gemeinde“

Aktivnosti jevrejske zajednice nekadašnje Jugoslavije nisu ostajale nezapažene među Jevrejima Austrije

Prvi broj zvaničnog lista Jevrejske opštine u Beču (Israelitische Kultusgemeinde Wien) „Die Gemeinde“ izašao je septembra 1948. godine i štampan je narednih godinu dana. Sve do februara 1958. godine časopis nije izlazio zbog „različitih unutrašnjih teškoća“, kako je to u prvom broju tadašnji predsednik dr Emil Maurer u svom uvodnom tekstu naveo. Od tada „Die Gemeinde“ izlazi kontinuirano i pod nepromjenjenim imenom do današnjeg dana.

Ovim je istraživanjem obuhvaćen period od 1960. do 1995. godine, odnosno oni članci koji su izveštavali o radu i aktivnostima tadašnjeg Saveza jevrejskih opština Jugoslavije.

Od prvog broja koji je izašao nakon desetogodišnje pauze, do godine 1962. urednik lista je bio Rudolf Bauman. Posle njega uredništvo preuzima Helene Mirjam Endler do 1970. godine, zatim Ernst Blaha do 1982. godine. Navedeni su samo oni urednici čije je ime stajalo u impresumu lista.

U prvoj godini izlaženja „Die Gemeinde“ je imao format A4, zatim do 1982. godine izlazi u velikom „novinskom“ formatu.

Šabačka tragedija

Članak posvećen vestima iz nekadašnje Jugoslavije prvi put

Na beogradskom jevrejskom groblju. Iza jednog od dvadeset kovčega prof. dr Albert Vajs i dr Anton Pik (D.G. broj 25)

se pojavio u izdanju od 29. januara 1960. godine, broj 25, pod naslovom „Šabačka tragedija: poslednji čin“.

Povodom komemoracije, koja je održana na Jevrejskom groblju u Beogradu krajem decembra 1959. godine, govor je ispred Jevrejske opštine Beča održao dr Anton Pik i tom prilikom odao počast stradalnicima Šabačkog transporta, od kojih je preko osam stotina jevrejskih žena, muškaraca i dece iz Beča i Austrije: „Naši Mučenici, kojima su ovi grobovi podignuti, su svedoci neuništivosti našeg naroda, neuništivosti ljudskog duha kome pripada budućnost oslobođena besa nacizma i fašizma“.

U istom je broju pod naslovom „Jubilej jugoslovenskog jevrejstva“ izašao članak o četrdesetogodišnjem jubileju postojanja Saveza. U njemu je navedeno da u Jugoslaviji živi oko 6000 Jevreja, od toga u Be-

ogradu 1600. Jevrejske opštine su aktivne, naročito aktivnosti iz kulture. Sa posebnim uvažavanjem se navodi ime predsednika SJOJ prof. dr Alberta Vajs, koji je tokom procesa protiv ratnih zločinaca na Nirnberškom međunarodnom sudu bio predstavnik Jugoslavije.

Sećanje na Alberta Vajsu

Aprila 1964. godine „Die Gemeinde“ objavljuje članak „Sećanje na profesora Alberta Vajs“. Na beogradskom jevrejskom groblju sahranjen je 7. aprila profesor Albert Vajs. Tom prilikom je potpredsednik dr Lavo-slav Kadelburg govorio o velikim zaslugama kojima je profesor Vajs doprineo jugoslovenskom jevrejstvu.

Među govornicima su bile kolege sa zagrebačkog i beogradskog Univerziteta, kao i studenti. Pored toga što je u jugoslovenskom jevrejstvu profesor Vajs

bio vodeća ličnost, bio je međunarodno poznat i cenjen. Na Jevrejskom svetskom kongresu je profesor Vajs, osim što je bio član Evropske egzekutivne, redovno uzimao učešća sve do vremena kada je bolest u tome počela da ga ometa. Poslednju počast je preminulom profesoru odalo nekoliko hiljada ljudi.

Beč svojim braćama i sestrama

„Šabački mučenici“ je članak kojim je oktobra 1964. godine najavljeno otkrivanje spomenika na Jevrejskom groblju u Beogradu, koji je bečka Jevrejska opština posvetila stradalnicima Šabačkog transporta, svojim „braćama i sestrama“.

Prvi dan novembra je planiran za otkrivanje spomenika na kome će prisustvovati i delegacija Opštine na čelu sa dr Ernstom Feldsbergom, predsednikom Jevrejske opštine, kao i vrhovnim rabinom dr Ajzinbergom, Karlom Lazarom (Savez radnih Jevreja) i dr Kurтом Vajsom (Savez jevrejskog jedinstva).

Broj 83 od novembra 1964. godine, na dve strane objavljuje članak sa fotografijama o otkrivanju spomenika žrtvama Šabačkog transporta, pod naslovom „Mrtvima iz Šapca u čast“. Religijska svečanost je počela u 9.30 h. Tada se prisutnima, kojih je bilo oko pedeset, obratio vrhovni rabin Austrije dr Ajzinberg i tom prilikom nekoliko rečenica rekao na srpskom jeziku. Usledio je Kadiš i postavljanje vence na grob nekadašnjem predsedniku dr Albertu Vajsu.

Sat vremena kasnije je počela zvanična svečanost i otkrivanje spomenika. Među prisutnima su bili potpredsednik Udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije dr Marijan Vivoda, ambasador Države Izrael Kidron

sa suprugom, ambasador Republike Austrije Hartl, sekretar protokola jugoslovenskog Ministarstava spoljnih poslova Gerić, sekretar jugoslovenskog Parlamenta Ivo Barbić, celokupno veće Saveza jevrejskih opština Jugoslavije sa potpredsednikom dr Lavoslavom Kadelburgom, kao i celokupno veće Jevrejske opštine Beograd sa predsedni-

kom dr Zdenkom Levntalom. Svečanost je pratio Beogradski jevrejski hor.

Gовор председника Бечке јеврејске општине др Ernst Feldsberga преведен је на српски језик. Као последњи је говорио потпредседник Saveza јеврејских општина Југославије др Lavoslav Kadelburg.

Predsednik Jevrejske opštine Beč dr Ernst Feldsberg i potpredsednik SJOJ dr Lavoslav Kadelburg polažu vence (D.G. broj 83)

DRUGI PIŠU: "BLIC ŽENA"

Autor: Branka Gajić

Hazene je odneo Holokaust

Većina ovih nasmejanih lica nestala je u Holokaustu, a sa njima je nestala i hazena. Pre rata je taj sport, preteča rukometa, bio jako popularan među devojkama sa ovih prostora, posebno među Jevrejkama

Hazene „Obilića“ iz Zrenjanina stoje, a hazena tima „Kosovo“ iz Kikinde sede i kleče. Većina članica „Kosova“ bile su Jevreijke

Film i serija „Montevideo, Bog te video“ pokazali su šarenilo društvenih i svakojakih prilika tridesetih godina prošlog veka, a uz priče o Moši i Tirketu, sportskim klubovima BSK i „Jugoslavija“, ispričana je lepa i neobična priča o hazenama, najpopularnijim sportistkinjama toga doba.

Prateći filmski „fuzbal“, mnogi od nas su tada prvi put čuli za hazenu, žensku sportsku igru loptom, preteču rukometu.

Hazenu su igrale dve ženske ekipe od po sedam članica – tri napadača, dva pomagača, od-

brambeni igrač i golman. Naravno, cilj igre bio je ubaciti loptu u protivnički gol.

Hazenaški sportski klubovi nicali su širom tadašnje kraljevine, a najbrojnije i najaktivnije među sportistkinjama bile su mlade Jevreijke.

Makabi iz Osijeka, prva Hazena ekipa u Kraljevini SHS, septembar 1920.

Sportistkinje su masovno stradale u logorima

Ovu priču čuli smo od dr Čedomile Marinković i Milice Sutić, autorki izložbe „Muskeljudentum“ (mišićavi Jevreji na jidišu, jeziku Jevreja Aškenaza).

Postavka prikazuje razvoj sporta među Jevrejima u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, a potom i Kraljevini Jugoslaviji. Izložbu su već videli Beograđani i Kikindani, tokom 2016. ide u Suboticu, Novi Sad, Niš i Zagreb, a onda se vraća u Beograd.

Iz arhiva Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu dve istoričarke umetnosti izvukle su na svetlost dana fotografije koje svedoče o brojnosti jevrejskih sportskih klubova u kojima se igrala hazena.

– Ova igra je postala popularna u drugoj deceniji 20. veka među ženskom omladinom u

Češkoj, a između dva svetska rata se mnogo igrala i u Jugoslaviji. Posebno su je prihvatile članice Makabi sportskih društava. Igra je ženama dala nov značaj u sportu.

Klubovi su postojali u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Novom Sadu, Subotici, Slavonskom Brodu, Osijeku i Velikom Bečkereku, današnjem Zrenjaninu – objašnjava dr Marinković.

Iako su ova društva osnivali Jevreji, među igračicama je bilo i devojaka drugih vera, snažna prijateljstva. Zadivljuje rad arhivatora, zahvaljujući kojima su na mnogim fotografijama identifikovani svi akteri. Nažalost, to su i tužna svedočanstva.

– Činjenica je da se posle Drugog svetskog rata nijedan hazena klub nije obnovio. Mnoge od ovih nasmejanih devojaka na slikama nisu preživele Holokaust. Uz Zumbulu Danon, Ernu Gemuender, Šariku Maestro, Šariku Papo brojna su imena uz koje stoji odrednica „stradala u logoru“ – priča Milica Šutić.

U Holokaustu su nestale mnoge popularne sportistkinje, hazene ili hazenašice kako su ih zvali, a sa njima je zauvek nestao i sport koji su volele.

Loptu je zauvek zaustavio rat

Dresovi igračica hazene bili su elegantni, beli, uvek sa plavim detaljima. Plavo je bila boja Makabija, sportskog pokreta Jevreja koji je ime dobio po Judi Makabejcu, velikanu jevrejske borbe za nezavisnost.

Uz stvaranje Izraela kao svoje države, jedan od najvažnijih ciljeva cionističkog pokreta, nastalog krajem devetnaestog veka, bilo stvaranje novog jevrejskog nacionalnog identiteta koji je

Sarajevo tim „Makabi“ na slici iz 1922. Bilo je to drugo žensko sportsko društvo hazena u tom gradu

veliku pažnju poklanjao fizičkom zdravlju.

– Negovali su veštine od suštinskog značaja za ljude spremne da ponovo nasele svoju zemlju. S jedne strane je fizička kultura igrala važnu ulogu u procesu oživljavanja jevrejskog naroda, a sa druge je slata važna poruka o Jevrejima sa mišićama.

Suprotna uobičajenom antisemitskom mišljenju o Jevrejima

kao isključivo intelektualnim, fizički slabim i pasivnim građanima – objašnjava dr Marinković.

Tako su, prema rečima naših sagovornica, Jevreji utirali put za povratak u Erec Izrael, zemlju praoata iz koje su davno izgnani.

Vođeni ovom idejom, širom Evrope su osnivali brojna gimnastička i sportska društva koja su kasnije prerasla u klubove. Popularni sportovi su bili gimnastika, laka atletika, stoni tenis, fudbal, mačevanje...

Ipak, u periodu između 1920. i 1925. godine jedna disciplina, hazena, imala je apsolutno preventvo među članicama Makabija.

Nažalost, bačena lopta, što na češkom i znači reč hazena, zaustavljena je strašnim ratom. Onim čije se žrtve i danas broje.

(Foto: Jevrejski istorijski muzej u Beogradu)

Nezavisnost, sloboda i snaga

Jevrejski sportski klubovi najčešće su nosili imena velikana jevrejske borbe za nezavisnost, Bar Kohbe i Jude Makabija, po kom je i nazvan ceo sportski pokret. Dr Čedomila Marinković kaže da su sportski klubovi često imali i nazive koji u prevodu s hebrejskog znače napred, sloboda, snaga ili heroj.

NAGRADNI KONKURS – IZBOR IZ RADOVA

Jevrejska čitaonica u Beogradu

Uz saglasnost autora Radivoja Davidovića objavljujemo fragmente iz rukopisa „Jevrejska čitaonica“, nagrađenog drugom nagradom na 59. konkursu Saveza jevrejskih opština Srbije za neobjavljene radove sa jevrejskom tematikom.

Veliku ulogu u kulturnom životu beogradskih Jevreja između dva svetska rata imala je Jevrejska čitaonica. Osnovana je krajem 1929. godine na inicijativu jevrejskih intelektualaca. Mada je postojala do 6. aprila 1941. za dvanaest godina rada stekla je veliku popularnost među pripadnicima svih generacija obe jevrejske opštine, sefardske i aškenaske.

Iako kratkog veka Jevrejska čitaonica u Beogradu postala je vrsta narodnog univerziteta dunavskog kraja u kojoj se popularisala nauka i književnost i gajila nacionalna muzika u okviru večeri jevrejske muzike.

O radu Jevrejske čitaonice u arhivskoj građi gotovo da nema podataka. Tek poneki dokument svedoči o njenom postojanju. Među vrednijim sačuvanim spisima su „Pravila Jevrejske čitaonice“, govor dugogodišnjeg predsednika Arona Alkalaja i nekoliko službenih pisama nađenih u depou Jevrejskog istorijskog muzeja i Fondu „Masonske lože u Jugoslaviji“ u Arhivu Jugoslavije.

Na sreću dnevna i periodična štampa redovno je objavljivala najave predavanja u Jevrejskoj čitaonici i tekstove o temama koje su obrađivane. Zahvaljujući sačuvanim godišтima u fondovima periodike pre svega, dnevnih listova „Politika“, „Vreme“, „Pravda“ i nedelјnom cionističkom listu „Židov“ iz Zagreba, mogu se hronološki pratiti svi značajni događaji. Radom Jevrejske čitaonice kao institucije kulture do sada se niko od istraživača ni naučnih radnika nije bavio na detaljan način. Jedini veći tekst, objavljen na četiri strane, pod nazivom „Dvanaest godina Jevrejske čitaonice u Beogradu 1929-1941“ napisao je, po sećanju, posle završetka Drugog svetskog rata njen predsednik Aron Alkalaj. Objavljen je u „Jevrejskom almanahu 1955-1956“.

Tužan kraj Jevrejska čitaonica doživela je 1941. godine. Ulaskom okupatora u Beograd i folksdjočerske organizacije „Kulturbund“ u zgradu Jevrejskog doma u Ulici kralja Petra 71, gde su se nalazile prostorije u prizemlju zgrade, čitaonica je potpuno uništena i opljačkana kao i druga jevrejska imovina. Knjige, nameštaj, arhiva, sve je bilo odneto. Tako je nestao fond od oko četiri hiljade knjiga. Posle završetka Drugog svetskog rata pronađen je mali broj knjiga u nekim beogradskim bibliotekama. Bilo je pokušaja da se njen rad obnovi, ali do ostvarenja te zamisli, na žalost, nije došlo.

O NJEGOVOMM PREDAVANJU PISALA JE ŠTAMPA: rabin dr Ignjat Šlang

Ono po čemu je Jevrejska čitaonica ostala upamćena bila su popularna predavanja koja su držali najglasovitiji naučnici i intelektualci toga vremena. Među njima bilo je predavanje „Jevreji u Beogradu“ rabina sinagoge aškenaskog obreda dr Ignjata Šлага održano 5. marta 1932. godine o čemu su napise objavili beogradski list „Politika“ i sarajevski „Jevrejski glas“. U svom izlaganju predavač je, između ostalog, rekao:

„Može se pouzdano pretpostaviti da su prve verske zajednice Jevreja u Beogradu obrazovane oko 10. veka. Već u dvanaestom veku u mađarskim arhivama pominju se Jevreji u Beogradu kao pouzdani zakupci carskih namesnika za so i prvi koji su kovali novac za državu. Ali zbog ekonomskih i političkih prilika Jevreji u Beogradu nisu bili neka važna činjenica sve do osvajanja Beograda od Turaka 1521. godine kada su došli Jevreji izgnani iz Španije koji su doneli sobom sa Pirinejskog poluostrva duh, kulturu, obrazovanost i trgovačke

veze. Od toga vremena počinje zlatno doba jevrejske zajednice u Beogradu.

Jevreji su svojim trgovačkim vezama posređovali u znatno velikoj trgovini između Juga i Severa vezujući preko Beograda Italiju i Dubrovnik sa Budimom i Bećom. Kapitali koje su u Beogradu uložili Jevreji bili su toliko veliki da se danas čovek mora čuditi visokim sumama koje se čitaju u raspravama pred jevrejskim sudom u Beogradu. Tako se često govori o sumama do 50 hiljada zlatnih dukata.

Pri kraju 16. veka u Beogradu je bio rabin Meir ben Abraham Angel (Andel). Pronašao sam i kupio njegovu knjigu „Masoret ha-Berit“ (Tradicija pakta) na starom jevrejskom jeziku koja daje utisak srednjovekovne umetnosti štampanja, a ima korice od drveta. Na naslovnoj strani piše: „Napisao propovednik stari rabin i sudija Meir Angel (Andel) predsednik suda u Beogradu“. Knjiga je odštampana 1619. godine u Krakovu.

Za ovim delom sleduju mnoga druga dela beogradskih učenih ljudi. Takav je rabin Juda Lerma koji je bio na čelu beogradskih Jevreja od 1617. do 1642. godine. Ugledan pisac je i njegov naslednik, rabin Simha Koen koji je ostavio rasprave i uputstva za razvod brakova. U uvodu knjige navodeći primer ljubavi, vernosti i razumevanja na kojima brak treba da se zasniva priča svoju sopstvenu istoriju.

Kao učenik rabina Lerme još sasvim mlađ on je zavoleo rabinovu kćer, a ova mu je uzvratila ljubavlju. Rabin Lerma nije htio da čuje za njihov brak ali ga je najzad trgnula njihova ljubav i obećao je svome učeniku ruku svoje kćeri ali pod uslovom da pre toga završi studije kod znamenitih rabina njegovih prijatelja u Solunu. To će trati četiri godine i za to vreme će se on raspitivati stalno za njegove uspehe i devojka će ga čekati. Kad se vrati odatle s diplomom dobiće ruku njegove kćerke a dotle ne može ništa da bude.

Učenik Koen kome je onda bilo oko 17 godina i rabinova kći, morali su na to pristati i Koen je otputovao u Solun. Međutim, rabinovoj kćeri dolazile su posle toga mnoge povoljne ponude prošilaca. Rabin Lerma je zaboravio obećanje dato svome učeniku i stao je da nagovara kćer da se uda za drugoga. Ova međutim nije htela ni da čuje. Četiri godine kasnije (1622.) Koen se vratio iz Soluna sa diplomom i Lerma mu je dao kćer. U Beogradu je, veli Koen u svojoj knjizi, prilikom te svadbe bilo veliko veselje.

Ne manje znan Koenov naslednik i zet bio je rabin Josif Almosnino koji je ostavio dve velike sveske sudskog postupka o svim spornim pitanjima po kojima su se trgovci obraćali sudiji. Na primer, jedan Jevrejin ostavio je najstarijoj udatoj kćerki u nasleđe 12 000 srebrnih mleta („belaca“).

Za ostale tri kćerke ostavio je tutora da ih udomi. Međutim, desi se da kuća u kojoj su one stanovali izgori do temelja i tutor se obratio rabinu Almosnинu s pitanjem da li sme od novca koji ima od miraza za tri kćerke da podigne novu kuću jer najstarija udata kćerka, neće da sudeluje u troškovima oko podizanja kuće a ako se upotrebi samo novac mlađih sestara njihov miraz će se smanjiti. Rabin Almosnino je onda nagnao najstariju kćerku da sama o svom trošku podigne kuću sestrama kako se ne bi diralo u njihov miraz.

Interesantan je još jedan slučaj. Dva ortaka Jevrejina pođu sa velikom količinom svile u Dubrovnik. U putu jedan ortak bude ubijen a drugi srećno odnese svu svilu u Dubrovnik i proda. Da se ne bi morao obračunati u Beogradu sa porodicom ubijenog ortaka (kojoj je imalo pripasti nekih 40 000

POSLOVNA ETIKA: Jevrejin, trgovac,
16. vek

dukata) on se reši da se u Beograd uopšte ne vrati nego da se nastani u jednom mestu blizu Dubrovnika.

Međutim, u tom mestu nađu ga neki beogradski Jevreji i to prijave po povratku rabinu Almosnинu. Ovaj onda preduzme korake kod vlasti i uspe da izdejstvuje nasilan povratak nesavesnog ortaka i njegov obračun sa porodicom ubijenog. Tolika je bila moć beogradskog jevrejskog sudije.

Taj Almosnino je sam rđavo prošao. Godine 1688. Austrijanci su ga iz Beograda odveli kao taoca u Češku, gde je umro.

Taj jedan i po vek od 1521. do 1690. godine može se smatrati kao zlatno doba života Jevreja u Beogradu.“

MALO SMEHA: IZRAELCI U OPANCIMA

Piše: Milan Fogel

Muke sa slaninom... i čvarcima

Sara je bila razočarana:

„Skinuli ste kožicu sa slanine?! Šta ču da stavim u pasulj da zamiriše?“

„Morali smo“, rekla je moja supruga „prošli put smo doplatili za višak prtljaga.“

Zurili smo kući, zadovoljni što smo prošli carinsku kontrolu sa pola table slanine, kilo čvaraka i malo kajmaka. Ne znam zašto, ali uvek kada smo se vraćali s puta, na carini sam imao utisak da me posmatraju kao poslednjeg kriminalca, koji u najmanju ruku pokušava da prošvercuje kilogram heroina. U stvari, plašio sam se kazne, jer, naravno, nismo imali sanitарне potvrde, koje bi dokazivale da smo bezbedni da pojedemo to što nosimo, a ne da nam posle u bolnici ispiraju stomak na račun države. No, i na to sam bio spremjan, bolje i stomak nego da mi svaki dan ispiraju mozak o visokom standardu u zemlji i primanjima sa kojima ne bih mogao da kupim ni četvrtinu slanine koju smo doneli.

Kad bolje razmislim, možda je u pitanju državna briga za prijateljske zemlje, jer ako mi pokupujemo sve svinjarije, tamo će narod ostati gladan?! Srećom na carini niko nije bio gladan i mi smo srećno stigli kući.

Nismo se ni raspakovali kad je zazvonio telefon. Dobrodošlicu nam je poželeta Miriam, s kojom smo se družili u Jevrejskoj opštini još dok smo bili u Zemunu.

„Toliko sam vas se zaželeta, da sam jednog trenutka pomislila da se uopšte neće vratiti kući“, cvrkutala je Miriam.

„Mislili smo i mi na tebe“, odgovorila je moja supruga. „Doneli smo ti parče slanine...“

„Jao“, nije Miriam mogla da sačeka da moja supruga završi rečenicu. „Kada ćemo se videti?“

„Evo, da se raspakujemo, da se malo odmorimo od puta...“, uspela je da kaže moja ženica.

NIJE TO TO: ima slanine i u Izraelu – čureće

„Razumljivo, vidimo se onda večeras“, rekla je Miriam i prekinula vezu.

Moja supruga je zabezknuto gledala u slušalicu, kao da se prvi put vratila s puta sa svinjarijama i doživela otkrovenje.

Nije prošlo puno vremena kada je ponovo zazvonio telefon.

„Vi već stigli“, Sara je bila kao iznenadena. Došlo mi je da pitam, pošto sam ja podigao slušalicu, zašto zoveš kad misliš da smo još na putu, ali odgovor sam znao i da mi ne kaže.

„Eto, stigli smo živi i zdravi“, rekao sam ljubazno.

„Sigurno niste imali problema na carini, čim ste kod kuće“, Sara se nije obazirala na moju izveštacenu ljubaznost.

„Pa i da su otkrili to malo slanine i čvara ka ne verujem da bi nas zbog toga odmah strpali u zatvor“, odgovorio sam pomalo besnim glasom.

„Ti si uvek bio duhovit“, Sara je i dalje bila ljubazna. „Nego, kada ćemo se videti?“

„Odmah!“, Sara nije čekala da kažem do kraja šta mislim.

„Eto mene, baš sam se spremala da odem u grad da pozavršavam neke poslove, ali to može da sačeka.“

„Ne!“, dreknuo sam u slušalicu. „Pusti nas da se bar istuširamo posle puta.“

„Dobro, dobro. Šta vičeš? Nisam gluva. Vidimo se onda večeras“. rekla je Sara i prekinula vezu.

Ne mogu to drugačije da objasnim osim nekim vanzemaljskim silama, ili bar

bežičnom telefonijom, kako ljudi brzo uspostavljaju veze. A možda je i telepatija u pitanju, kod nas dođe do pražnjenja u mozgu, a naši prijatelji dobiju poruku da smo stigli. Naravno, o tome sam razmišljao dok je uporno zvonio telefona, a ja se predomišljao da li da se javim.

„Svratiću samo da vas vidim na trenutak“, javlja se naš prijatelj Isak. „Voleo bih da čujem šta tamo ima novo, ne smemo da gubimo vezu sa korenima.“

„Hteo si da kažeš s nama i svinjarijama, prošlo mi je kroz glavu, ali sam rekao: „Dobro, svrati uveče, samo da se raspakujemo...“

„Znam kako je to, sigurno ste dovukli pola Srbije...“

„Nismo“, skoro sam viknuo u slušalicu, „ali nema smisla da prljav veš raspakujemo dok ti pričam o korenima, to bi moglo da izazove pogrešne asocijacije.“

„Hoćeš da kažeš da je tamo bolje nego kod nas?“

Ovo je već bila politička provokacija. „Ne znam šta se ovde dešavalо dok smo mi bili tamo“, rekao sam mirnim glasom, „ali da je pala vlast, to bih sigurno čuo.“

„Izvini, mislio sam na svinjarije.“

„I ja“, rekao sam i prekinuo dalji razgovor. „Vreme leti“, rekla je moja supruga i poslužila nam vrelu supu.

„Kad si je pre skuvala?“, to je bila pre poхvala nego pitanje.

„Znaš da nam uvek prija nešto tečno, kada se vratimo s puta.“

Još uvek sam kaškom mešao supu i duvao u tanjur kada je ponovo zazvonio telefon.

„Moram da te razočaram, nisi prvi koji se javio“, kao da sam čuo preko telefona kako je Moši splaslo prvo bitno raspoloženje kada se javio.

„Ne pitam koliko košta!“, setio se Moša spasonosne formule. „Ako može samo kilo čvaraka i kaiš slanine?“

I ranije sam razmišljao da otvorimo dragstor za suhomesnate proizvode, ali u našim godinama kasno je za neki biznis. Uostalom, to bi morali i da plate, a ne samo da reda radi pitaju koliko su dužni.

„Mošo, pa mi smo doneli ukupno kilo čvaraka za sve nas...“

„Dolazim odmah“, uzviknuo je Moša.

„Nemoj molim te, vidimo se uveče.“

„Baš sam se pitao da li sam dobro zapamtio kada se vraćate“, javio se Aleks čim sam spustio slušalicu. „Ko zna koliko ste svinjarija doneli?“ Otkad je napravio gjur, za moje pojmove, Aleks je postao malo čudan, ali nisam očekivao direktnu kritiku za našu ne-košer ishranu. Korisna laž ili istina, moja savest je vodila tešku borbu koji odgovor da dam. Više nisam mogao da odlažem trenutak istine i na kraju sam skrušeno priznao da smo doneli malo svinjarija. „Znao sam ja da vi niste budale. Dolazim uveče da vas vidim“, Aleks je brzo spustio slušalicu, kao da se uplašio da će biti odbijen.

Žena i ja smo se pogledali. Shvatili smo da će nam uveče biti puna kuća gostiju. „Kad je bal, nek je trndl bal, hajde da pozovemo i komšinicu, ona nas je videla kroz prozor kad smo jutros stigli“, predložio sam supruzi.

„Ooo, setio si se komšinice. Pa da, dugo se niste videli bez mene.“

„Molim te, ostavimo to za neku drugu priču. Nego, reci, da li da je pozovemo ili ne?“

„Ja ču je pozvati“, bila je odlučna moja supruga i zgrabilo slušalicu telefona.

„Znaš šta mi je rekla? Rekla je da smo mi košer! Na momenat sam se uplašila da će nas pojesti umesto onoga što smo doneli. Šta me tako gledaš, time je htela da kaže da smo ljudi u redu kada smo se setili da i nju pozovemo.“

„Ne mogu da vas dobijem, jeste li vi isključili telefon?“, javio se naš sin. „Hoće unuci da vas čuju.“

„Ne brini“, tiho mi je rekla supruga. „Ostaviću od svega pomalo za sina, on bi bio razočaran da izgubi vezu sa korenima...“

„Bako“, na telefonu je bio stariji unuk.

„Jeste li doneli čvaraka?“

„Jesmo, sunce moje, a kako si ti?“

„Sad sam dobro, evo hoće Matan da vas čuje.“

„Bako, koju ste mi igračku doneli?“

„Videćeš kada dođeš, iznenađenje“, odgovorila je Baka.

„Dobro, samo nemoj da me teraš da jedem slaninu, to nije košer.“

„Lepo si ti to naučio“, uz kiseli smešak je rekla Baka. „A kako znaš da li je igračka košer?“

„Ne znam da li je košer, ali znam šta ja volim.“

„Kada porasteš, znaćeš još više“, diplomatski je rekla Baka. „Vidimo se za vikend“, oni su stanovali u drugom gradu. Baka je potom raspakovala svinjarije i smestila u frižider: „Pun frižider, više ni igla ne može da stane“, bila je ponosna na suhomesnati šoping u Beogradu.

Atmosfera je stvarno bila prijatna. Aleks je doneo pivo koje pije, samo češko pivo je za njega bilo pravo pivo: „Znao sam da nećete imati vremena da odete do supermarketa, pa sam se sam pobrinuo za piće.“

Moša je doneo crno i belo vino: „Ovde su ljudi navikli na crno vino, ali uz svinjarije je najbolje belo. Imate li kisele vode za spricer?“ Hvala Bogu, imali smo. Nisam morao da trčim do prodavnice, koja radi do kasno uveče i onda prodaje kiselu

vodu po cenama kao da prodaje ruski šampanjac.

„A šampanjac?“, pitala je Miriam.

„Šta će nam šampanjac?“, bio sam iznenaden njenim pitanjem.

„Pa da proslavimo vaš povratak!“

Moja supruga se brzo snašla, otvorila je prepun frižider svinjarije. Društvo se za čas sjatilo oko moje žene, znali su šta sledi, a moja supruga je počela da deli gostima unapred upakovane svinjarije. „Svakom pomalo“, rekla je skromno. Svi su dobili po parče slanine i šaku čvaraka. Sara je bila razočarana: „Skinuli ste kožicu sa slanine?! Šta će da stavim u pasulj da zamiriše?“

Kada sam video Sarin izraz lica i duboki uzdah sa zatvorenim očima, kao da stvarno miriše pasulj sa dimljenim kožicama, skoro mi je bilo žao što smo skinuli kožicu. Malo je falilo da je pozovem na ručak kada budemo kuvali pasulj.

„Morali smo da smanjimo teret“, rekla je moja supruga. „Prošli put smo doplatili za višak prtljaga.“ Korisna laž, prošlo mi je kroz glavu, platili smo zbog knjiga bez kojih moja žena ne može da zaspí, dok ne pročita bar nekoliko strana.

„Cicije jedne“, ciknuo je Moša. „Ja bih vam platio, samo da ste rekli.“

„Cicije jedne?!“, uvređeni izraz lica moje žene govorio je više od reči. Otišla je do frižidera i širom otvorila vrata. Kada su zbuljeni pogledi na frižider, prešli na moju ženu, mirno je zatvorila vrata skoro praznog frižidera i više nije rekla ni jednu reč.

NOVE KNJIGE: „SLUČAJNI PUTNIK“ – DAVID MLADINOV

Piše: Gojko Božović

Priče koje duguju iskustvu

Posle tri knjige priča objavljenih u prilično velikom vremenskom razmaku (od *Prozora* iz 1970. do *Aheronovih ptica* iz 1998. i *Kineskog šaha* iz 2004.), priče iz knjige *Slučajni putnik* dolaze iz književne zaostavštine Davida Mladinova. I to je najveći deo rukopisne zaostavštine pisca koji je objavljivao malo i retko, drugim rečima, probrano i rigorozno, s razlogom i kada je to neophodno, ali je svaka njegova knjiga dolazila do lepog glasa u krugovima čitalaca savremene priče. Prevođen i cenjen, Mladinov je primer pisca koji se oglašavao u pričama, a nije oblikovao priče od svog književnog života i pisca koji je više verovao u književnost nego u književni život. Prilično redak izbor u vremenu u kome su njegove priče nastajale i doživljavale prvobitni prijem, pa to utoliko pre valja reći u času objavljivanja njegovih priča iz književne zaostavštine.

Priče u knjizi *Slučajni putnik* napisane su u periodu od 1997. do 2013. godine. Pažljiv čitalac ovih priča lako će zapaziti koliko one duguju piščevom iskustvu. To je vidljivo kako u pričama koje svedoče o odrastanju u Splitu posle Drugog svetskog rata i u čijoj detinjoj perspektivi oblikuju složena i teška iskustva još nezaceljene istorije, tako i u pričama iz novog, američkog sveta, u kojima se tako često govorio o emigrantskim iskustvima.

Ako tri priče o detinjstvu u Splitu na humoran i nostalgičan način otkrivaju jedno zaokruženo vreme u kome se sustiću istorija i humor, društveni procesi i intimni nesporazumi, velike priče ideo-loškog doba i nepotkupljivi detinji pogled na svet, priče o emigrantskom iskustvu iscrpno govore o nesporazumima i stereotipima

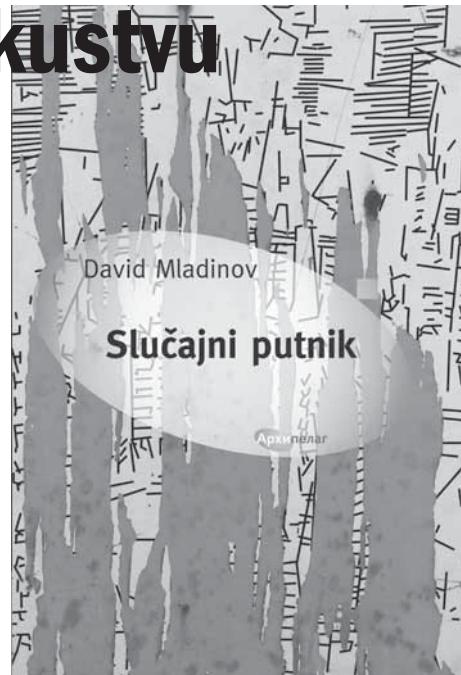
koji to iskustvo prate. Emigrant je uvek pomalo negde drugde, uvek neka priča njegovog života nije završena, niti su sve nedoumice o pređenom životnom putu otklonjene. Upravo ta izmeštenost i ta neiscrpljenost vlastitih priča jeste izazov koji prepoznaje pripovedač Mladinov.

Na kraju knjige *Slučajni putnik* nalaze se dve „avionske“ priče („Let za Rio“ i „Samo Miki Maus ostaje isti“) u kojima, između ostalog, pisac uverljivo pripoveda o mogućnostima razumevanja tuđeg, drugog života. Otvorene prema humanitarnoj korektnosti koja postaje važnija od same humanosti, ili pak prema istraživanju granica telesnosti i ljudskih moći u susretu s tehnološkim silama modernog doba, ove priče kazuju najpre o potrošenom smislu koji se ne može otkriti ni u rutini svakodnevice, ni u adrenalinskoj potrazi za izazovima koji se nalaže negde drugde, negde izvan trenutnog životnog horizonta.

Junaci Davida Mladinova, pogotovo njegovi američki junaci, različitih su iskustava i životnih uloga, potekli su iz različitih kultura i mesili su ih udarci različi-

O pripovedaču

Roden u Splitu 1946. godine, David Mladinov je u Beogradu završio arheologiju na Filozofskom fakultetu i dramaturgiju na Akademiji za pozorište, film, radio i TV. Objavljivao je pripovetke u Jugoslaviji, Izraelu, SAD i u Engleskoj, gde su mu priče emitovane na 3. kanalu BBC-ja. Pripovetka „Mali kućni vrt“ uvrštena je u *London Magazine Anthology Stories 9*. David Mladinov umro je 2013. godine u Bostonu.

tih sudbina, ali ih objedinjuje u junake jedne i praktično celovite povesti iskustvo izmeštenosti i taj nesigurni susret s novim svetom u kome odjednom treba biti neko drugi.

Tako, recimo, naslovna priča „Slučajni putnik“, jedna od najznačajnijih u ovoj knjizi, zasnovana je, prema svedočenju Branke Bogdanov, na razgovoru s gospodom koju je Mladinov, „uvek u traganju za sudbinama preživelih“, onih koji su isplivali iz potopa, pa samim tim moraju biti zapamćeni u priči, pronašao u Njujorku i „koju smo zajedno posetili oko 2003-2004. godine“. „Živila je sama i rado je s nama podelila svoju životnu povest“, kaže Branka Bogdanov.

„Slučajni putnik“ nipošto nije jedina priča u ovoj knjizi u kojoj je pisac posegao za stvarnim iskustvom, za duboko proživljenom pričom, kako bi osvetlio jednu konkretnu ličnu dramu u velikoj buci istorije. Sličnim postupkom Mladinov se poslužio i u pričama „Moja majka oduvek luda“ i „Privremeni počinak“.

Polazeći od stvarnog iskustva, dečijeg ili emigrantskog, ličnog ili prepoznatog, više intimnog ili sasvim okrenutog istorijskim, političkim ili tehnološkim izazovima, Mladinov u pričama iz knjige *Slučajni putnik* oblikuje parabole koje iznutra govore o važnim epizodama modernih vremena i odnose se na sve koji u modernim vremenima vide svoj trenutak ili, svejedno, trpe njihov udarac.

Ali dok čitamo ove priče vidi-mo i kako njihov pisac, tako dubo-ko zainteresovan za neponovljivo ljudsko iskustvo, ono koje je vred- no priče i zbog kojeg priča mora biti napisana, sugestivno ukazuje koliko i u ljudskim i u društvenim istorijama ima slučajnosti, slepog hira, neostvarenih mogućnosti, izneverenih nada, spleta najmanje očekivanih okolnosti.

Priče Davida Mladinova su, bez izuzetka, dobro uobličene, zanimljivo napisane, uzbudljive i u svojoj životnosti snažne priče. One dolaze iz različitih iskusta-vaa, pa samim tim i iz različitih odsečaka modernih vremena i iz različitih geografskih prostora, što im, takođe, daju posebnu boju, ali se sve vreme oseća kako je to

Reč zahvalnosti

Želim, pre svega, da zahvalim Drinki Gojković kojoj sam prvoj poslala na čitanje pripovetke iz Duškove zaostavštine sa pitanjem da li u njima „vidi“ knjigu za objavlivanje. Odgovor je bio potvrđan. Drinka je s ta-lentom za prijateljstvo u potpunosti razumela zašto je meni važno da se Davidove pripovetke objave. Njeno pažljivo i mudro rešavanje zago-netki i misterija piščevog jezika, čuvajući njegove specifičnosti, bilo je dragoceno.

Posebno zahvaljujem Elen Elias Bursać, Filipu Davidu, Davidu Albahariju, Radi Petrović, kao i Jeleni i Mikiju Blumenberg i Borjanu Jovanoviću na podršci i prijateljstvu koje su pokazali tokom pripremanja ove knji-ge. Na kraju, hvala Aleksandru Mandiću koga je sticaj okolnosti doveo do Bostona u trenutku kada sam tragala za izdavačem Davidovih pripo-vedaka. Njegova sugestija da se javim Gojku Božoviću i Izdavačkoj kući *Arhipelag* bila je dragocena, a saradnja na najvišem profesionalnom nivou.

Branka Bogdanov

jedinstven i zaokružen rukopis po pripovedačkom postupku, po načinu uobičavanja priča, po atmosferi koja se u pričama postiže, po specifičnom humoru koji ove priče obeležava, čak i kada se govorи o graničnim vi-dicima egzistencije, po postepe-nom stvaranju pripovedne nape-tosti, pa, naravno, i po osobrenom autorskom pristupu kraju priča. Taj kraj je, po pravilu, otvoren, on proistiće iz ispripovedanog

iskustva, ali ga u mnogo čemu i prevazilazi, ukazujući na moguć-nosti radnje na koju samosvesno nije stavljena tačka.

Susret s pričama iz zaostav-štine Davida Mladinova, izloženim u knjizi *Slučajni putnik*, verujemo da će podstaći čitaocе i na susret s piščevim ranijim pričama i knji-gama.

(Autor je glavni urednik izda-vačke kuće „Arhipelag“)

LICA I DOGAĐAJI

Pojašnjenje

Poštovani,

U Jevrejskom pregledu za decembar 2015/januar 2016 objavljen je članak o komemoraciji u Jabuci i članak "Jabuke otkrile Jabuku" gde se navode dva različita da-tuma streljanja u Jabuci. Čitaoci su nam se obraćali sa molbom za razjašnjenje ovih podataka.

Da ne bi mislili da je greška u pitanju, molimo Vas da u narednom broju Jevrejskog pregleda objavite da se radi o dva različita dokumenta.

Izveštaj poručnika Valtera od 1. novembra 1941. se od-nosi na streljanje Jevreja i Cigana koje je izvršeno 27. i 30. oktobra 1941. U tom izveštaju se ne navodi ukupan broj streljanih, već se opisuje kojom su brzinom stre-ljani, na koji način, kako su se ponašale žrtve, a kako dželati.

Drugi izveštaj fon Lipea od 3. novembra 1941. odnosi se na streljanje 2200 Jevreja izvršeno 4. i 5. novembra 1941. po naredenju pukovnika Vurstera.

Srdačan pozdrav,

David Montijas, predsednik JO Pančeveo

Molba Hevra kadiše

Molimo članove Jevrejske opštine Beograd da, ukoliko to već nisu učinili, uplate taksu za grobno mesto za 2016. godinu u iznosu 1 200 din.

"Hevra kadiša" JOB

ZANIMLJIVOSTI

Bečka filharmonija

MRAČNA TRADICIJA: filharmonija

Bečka filharmonija ima svojevrsnu tradiciju da prvog dana nove godine priredi grandiozan koncert klasične muzike, međutim malo se zna kako je do ovog običaja došlo, kao i to da ova tradicija ima i svoju tamnu stranu.

Većina ljudi smatra da ovi novogodišnji koncerti pripadaju tradiciji staroj nekoliko vekova, međutim, oni su zapravo počeli za vreme nacističke vladavine, prenosi BBC.

Ovi koncerti su projekat Jozefa Gebelsa, nemačkog političara, a prvi nastup održan je na novogodišnje veče 1939. godine, u cilju sakupljanja novčanih sredstava.

Ovo je bio plan Hitlerove Nacionalsocijalističke partije, kako bi od prikuljenog novca kupovao gorivo za nadolazeće hladne mesece.

Na programu filharmonije bile su kompozicije Johana Štrausa, a organizovanje gala koncerata Štrausove muzike uzelo je maha tek sa inicijativom nacista, koji su imali plan da ovi događaji ujedine čitav Treći rajh i stvore svojevrsan duh zajedništva, ali i donesu novčana sredstva.

Odlučeno je da koncert bude održavan svake godine, na novogodišnje veče, kao i prvog dana nove kalendarske godine.

S obzirom a to da je bilo jasno da će rat biti sve samo ne kratak, smatralo se da numere poput valcera "Na lepom plavom Dunavu" podižu moral vojski, ali i čitavoj naciji.

Kada se saznalo da Štraus ima jevrejske korene, Gebels se na sve načine potradio da to zataška, što je i uspeo.

Nakon završetka rata, mnoge stvari vezane za naciste su se promenile, ali jedna je ostala ista. Koncerti su nastavili da se održavaju svake godine.

Još jedna stvar koja baca mrlju na Bečku filharmoniju jeste ta što je šezdesetih godina 20. veka odlikovala i ukazala veliko poštovanje Balduru fon Širaku, nacističkom guverneru Beča, i to nakon što je izšao iz zatvora nakon 20 godina robije zbog deportovanja nekoliko hiljada Jevreja. Nagrađen je prestižnim prstenom filharmonije 1942. godine, međutim, kako se nakon rata to odlikovanje "zagubilo", fon Širak je, nakon odsluživanja zatvorske kazne u Špandauu zbog zločina počinjenih u Drugom svetskom ratu, dobio poziv filharmonije, gde mu je uručena zamena izgubljenog odlikovanja.

Jozef Gebels

Kada je javnost saznala za ovaj sramotan čin jedne od najuglednijih austrijskih institucija, filharmonija je bila primorana da opozove i povuče šest odlikovanja koje je dodelila nacističkim oficirima, ali tradicija koncerata je, ipak, opstala.

(<http://www.srbijadan.com>)

Novo otkriće naučnika Vajcmanovog instituta

OMILJENA U AKVARISTICI: Zebrica – Danio rerio

Zebrasta ribica (Lat. *Danio rerio*) pripada porodici šarana. Živi u tekućim vodama tropskih predela Himalaja. Naraste do 6,4 cm. Popularna je kao akvarijumska ribica. Ova ribica se

mnogo koristi u naučnim istraživanjima (embriologiji i genetici) s obzirom na to da je njen embrion proziran. Ribica ima jaku moć regeneracije tkiva i ova vrsta je bila prvi kičmenjak koji je uspešno kloniran.

Koristeći embrione zebraste ribice, tim naučnika-embriologa iz izraelskog Instituta Vajcman uspeo je da otkrije mesto odaleko potiče limfatični sistem i gen koji je ključan u regulaciji i diferencijaciji „stem ćelija“ u zrele limfatične ćelije. Ovaj razvoj se odigrava uz glavnu venu embriona. Grupa naučnika je utvrdila da otkriveni gen proizvodi specifične proteine koji indukuju limfatični signal i da je ovaj gen prisutan takođe u humanom embrionu. Istraživanja su od značaja i za proučavanja kancera.

(tekst napisan na osnovu članka objavljenog 3.12.2015 u „Biotech Daily, online Bioresearch News“)

Dr Miroslav Demajo

Putinove jevrejske veze

Piše: Adam Elijah Berkovic

SVEĆICA ZA HANUKU: Vladimir Putin sa glavnim rabinom Rusije Lazarom (Foto: Kremlin.ru/ Wiki Commons)

Zvaničnici i vlade Rusije su kroz istoriju retko pokazivali prijateljska osećanja prema Jevrejima. Naprotiv, često bili i izvor represije i progona. Sadašnji predsednik Rusije Vladimir Putin je izuzetak jer Jevreji imaju značajnu ulogu kako u njegovom ličnom životu tako i u njegovom uskom krugu saradnika. Kako je ruska armija veoma angažovana u potencijalno eksplozivnom multinacionalnom sukobu koji se odvija u Siriji, ove lične veze mogu da budu bitan, možda i odlučujući faktor u razvoju ovog konflikta.

Na Međunarodnoj konferenciji pokreta Habad održanoj 2007. godine, glavni rabin Rusije Berel Lazar koga često nazivaju i "Putinov rabin", ispričao je izuzetnu priču o ruskom lideru, koju mu je kazivao sam Putin.

"Odrastao je u vrlo siromašnoj porodici. Njegovi roditelji su većito bili van kuće, zarađujući da prežive. Na njegovu sreću, njihove prve komšije bili su hasidski Jevreji koji su malog Vladimira uvek pozivali kod sebe" objašnjava Lazar. "Bili su vrlo ljubazni prema njemu, ne samo kao prema komšijskom detetu koje nije bilo Jevrejin, već, kako je Putin to kasnije shvatio, bili su ljubazni prema jednom detetu u vreme kada je to moglo biti opasno."

Trideset godina kasnije, zbog zahvalnosti koju je osećao prema toj porodici, i zbog poštovanja koje je imao prema celom jevrejskom narodu, Putin je, tada, kao zamenik gradonačelnika Lenjingrada, zvanično otvorio prvu jevrejsku školu u gradu.

Jevreji iz ove Lazarove priče bili su porodica Rahlin. Anatolij Rahlin je bio Putinov srednjoškolski trener borilačkih veština, čovek koji mu je predstavljaо uzor i na čijoj sahrani je Putin i zaplakao. U svojoj autobiografiji, *U prvom licu*, Putin je porodici Rahlin ovako opisao:

"Oni su bili religiozni Jevreji, poštivali su Šabat, i otac je subotom po ceo dan proučavao Toru i Talmud. Jednom sam ga upitao šta to čita u sebi. On mi je objasnio kakve su to knjige, i to me je vrlo zainteresovalo."

Putinove jevrejske veze nisu ostale tek dečačka uspomena. Kada je 2005. godine bio u službenoj poseti Izraelu, posetio je svoju bivšu nastavnicu Minu Judickaju Berliner koja je živela u Tel Avivu. Čak joj je, čuvši da živi u teškim uslovima, kupio stan u centru grada.

Arkadij i Boris Rotenberg su zajedno sa Putinom trenirali džudo kod trenera Rahlina i to se prijateljstvo na obostranu korist nastavilo do današnjih dana. Rotenbergovi su danas građevinski

preduzimači koji potpisuju ugovore sa vladom vredne na milijarde dolara.

Uistinu, Putin se okružio bogatim i uspešnim Jevrejima, poput Moše Kantora (bogatstvo procenjeno na 2.3 milijarde dolara), Leva Levijeva (1.5 milijardi), Romana Abramovića (9.1 milijardi) i Viktora Vekselberga (13.6 milijardi). Svi su bliski prijatelji ruskog predsednika, a javno ističu i ponose se svojim jevrejstvom. Prošlog septembra je Putin rabi Lazaru za Roš Hašana poslao čestitku poželevši Ruskoj jevrejskoj zajednici "slatku i srećnu Novu Godinu." "Decenijama su Jevreji pronosili užvišene ideale" piše Putin u čestitci. "Ove vrednosti su jačale veze među narodima... kroz dobrotvorni i obrazovni rad, u interesu javnog dobra." Na vrlo direktn način izrazio je tada svoju privrženost "žestokoj borbi protiv bilo kakvog ispoljavanja antisemitizma i ksenofobije."

Da zaista misli ono što govori Putin je i dokazao time što je jednu svoju mesečnu platu poklonio Jevrejskom muzeju u Moskvi. Njegovo ime sada ponosno stoji na zidu muzeja uz imena ostalih dobrotvora.

SARADNJA I RAZUMEVANJE: sa Netanjahuom na zajedničkoj konferenciji za štampu u Jerusalimu, 25. juna 2012. (Foto: Kobi Gideon/GPO/Flash90)

Možda se baš zbog tih ličnih veza može reći da Putin ruske Jevreje iznad svega ceni kao odane građane Rusije. To je potvrdio i na međunarodnom planu. Septembarski sastanak sa izraelskim premijerom Benjaminom Netanjahuom i diskusija o situaciji u Siriji već donose pozitivne rezultate, a Putin je tom prilikom naglasio povezanost sa Izraelom.

"Uvek imamo na umu da su se u Izrael iselili mnogi bivši građani SSSR, i da to ima značajan uticaj na odnose naše dve zemlje. Svaka rusk akcija u ovom delu sveta je uvek bila vrlo odgovorna. Svesni smo hajke koja se vodi protiv Izraela i osuđujemo je."

Na Evroazijskom jevrejskom kongresu u Moskvi, 2011. godine Putin je rekao: "Izrael je za nas zaista posebna država. To je zemlja u kojoj se govori ruski. Jedna od nekoliko takvih zemalja na svetu. U njoj više od pola stanovništva govori ruski."

Putin je jedan od nekolicine svetskih lidera koji je 2014. podržao zaštitne operacije izraelske vojske izjavivši na jednoj međunarodnoj konferenciji protiv antisemitizma: "Podržavam borbu Izraela koja je okrenuta odbrani svojih građana."

Putin je jedan od ključnih igrača na zapaljivom Bliskom istoku. Jasni su vojni i politički razlozi zbog kojih on Izrael smatra saveznikom, ali i njegove pomenute lične veze sa Jevrejima doprinose tome da je, posle dugog niza godina, prvi ruski lider koji ima jasno proizraelski stav.

LICA I DOGAĐAJI • SJOS

NOVI SAD

Jevreji u XVIII veku u Novom Sadu

Ovo je bio prvi susret u 2016. godini. lako je o ovoj temi već bilo reči iz različitih uglova, sala je tog 11. januara bila puna jer interesovanje za arhivsku građu o Jevrejima u Novom Sadu u XVIII veku ne jenjava. Ujedno to je bila prezentacija publikacije Olge Andraši i Fedora Fišla "Popis arhivske građe o Jevrejima XVIII veka".

Uvodnu reč je imala Edita Jankov, a o istraživačkom radu i publikaciji govorili su Fedor Fišl i Olga Andraši. Prelom i tehničku pripremu knjige uradio je Filip Stefanović.

Sa spiska arhivske građe navedeno je niz primera, npr. dekret cara Jozefa II na mađarskom i nemačkom jeziku da Jevreji uzmu nemačka prezimena, da ih daju i slugama, a žene da uzmu prezimena svojih muževa. Knjiga je veoma značajna za istraživače pošto daje tačne informacije o materijalu iz XVIII veka, ujedno, kako je Fedor Fišl naglasio, mnogi podaci mogu da budu dobar sinopsis za roman ili priču. On je ispričao kako je knjiga nastala, a Olga Andraši je govorila o tome kako je nastala sama građa.

Arhivsku građu su na neki način imali čak i Sumerci, pa Egipćani, Grci, Rimljani... a u XVIII veku količina arhivske građe je narasla. Kada se popisi završe, građa završi u nekim prostorijama izložena uništavanju od vlage, miševa. Mnogo toga je propalo zbog nemara, a nešto je i namerno uništeno. Uglavnom se radi o kopijama. Pored građe koja se čuva u našoj arhivi ima je dosta i u Nacionalnoj biblioteci u Budimpešti i Beču.

Lj. Lepuša

Prolaz Pavla Šosbergera

U sećanje na čoveka koji je pokrenuo obeležavanje Novosadske racije

Član Gradskog veća za kulturu Vanja Vučenović zajedno je sa predsednikom Jevrejske opštine Novi Sad Goranom

Levijem otkrio tablu sa imenom Pavla Šosbergera po kojem je nazvan prolaz između Sinagoge i Baletske škole. Na sednici održanoj 9. jula, Komisija za nazive delova naseljenih mesta i javnih službi usvojila je predlog da prolaz između Sinagoge i Baletske škole dobije naziv po Pavlu Šosbergeru, značajnom novosadskom istoričaru i nekadašnjem predsedniku Jevrejske opštine Novi Sad.

– Veoma mi je drago što je Skupštinska komisija usvojila inicijativu porodice Šosberger i Jevrejske opštine Novi Sad da ovaj prolaz ponese ime po Pavlu Šosbergeru i što na ovakav način odajemo počast značajnom Novosađaninu koji je ostavio trag u istoriji i kulturi našeg grada, pre svega kao hroničar dešavanja u okviru Novosadske racije, ali i kao predsednik Jevrejske opštine koju je veoma uspešno vodio u tri mandata. Ovo je samo jedan od pokazatelja dobrih odnosa između Grada i Jevrejske opštine Novi Sad koji će se, uveren sam, nastaviti i razvijati i u budućnosti – izjavio je **Vanja Vučenović**.

Predsednik Jevrejske opštine Novi Sad **Goran Levi** se zahvalio Gradu Novom Sadu i porodici Šosberger što su se na pravi način odužili čoveku koji je bio predstavnik Jevreja onda kada je to bilo najteže.

– U to vreme nije se smelo reći da ste Jevrejin u Novom Sadu. On je pokrenuo obeležavanje Novosadsake racije, napisao je 12 knjiga, a 13 godina je bio predsednik Jevrejske opštine. Ostale su upamćene i njegove hronike o Šstrandu, izgradnji stadiona, kao i druge priče o Novom Sadu – istakao je Goran Levi.

(Izvor: mojnovisad.com/
Fotografija: gradnovisad)

Jevrejsko groblje – kulturni park

RADOVI U TOKU:
Novosadsko jevrejsko groblje

Jevrejska opština je odlučno krenula u poslednje dve godine sa uređivanjem Jevrejskog groblja u Novom Sadu, u Ulici Dože Đerđa. Prvo su uklonjeni korov, bršljan i pušavica koje su se raširile po celom groblju i oštetile i srušile mnoge spomenike. Organizovane su dve radne akcije, a posle toga angažovani su i radnici koji su sekli i odnosili odsečene biljke i korov. Posle toga, uspešno je, zahvaljujući dobrovoljnim prilozima članova i Jevrejske opštine Novi Sad kao i uz pomoć JKP "Lisje" i "Gradsko zelenilo", organizovana akcija kupovine i sadnje 70 stabala drveća. Jevrejska opština se nije zaustavila na ovim radovima. Kako je 70 posto spomenika iskrivljeno, a dosta i srušeno, organizovano je njihovo ispravljanje.

Nadalje, zahvaljujući sredstvima Grada i Pokrajine, kao i Jevrejske opštine, počelo je uređivanje objekata na groblju – male i velike kapele i čuvarske kuće. Zamenjeni su krovna konstrukcija i crep, a u toku su radovi na malterisanju bočnih zidova kuće i kapele. Ove godine biće zamenjeni dotrajali prozori i vrata.

Pored navedenih donatora pomoć su pružili i Zavod za zaštitu spomenika kulture Grada.

Za poslednje dve godine za uređenje Jevrejskog groblja uložena su znatna finansijska sredstva, a JO se nada da će imati mogućnosti i snage da sve zamisliti do kraja sprovedemo, kako bi groblje postalo spomenik kulture – spomen park, što je i odgovornost prema precima.

Novosadski muzičari na izraelskom jubileju

OBNOVA JEVREJSKE FOLKLORNE TRADICIJE:
Leon Kajon i Julija Bal

Novosadski klarinetista Leon Kajon i pijanistkinja Julija Bal na najlepši mogući način obeležili su u Telavivu desetogodišnjicu ciklusa kamernih koncerata "Ervin Šlezinger". Tokom proteklete decenije ovi koncerti izrasci su u pravu oazu muzike sa prostora bivše Jugoslavije. Organizuje ih počasni konzul Hrvatske u Izraelu Samuel Šlezinger u spomen oca, baritona Ervina Šlezingera (1904-1965), čiju su karijeru prekinuli užasi Holokausta, zatim preseljenje u novoosnovani Izrael i prerana smrt.

Leon Kajon se prikazao kao izvrstan kamerni muzičar, autentičan naslednik novosadske klarinetske škole, koja je od Antona Ebersta iznadrila umetnike u svim muzičkim žanrovima. Njegov ton je plemenit i nežan, sa istančanim osećajem za stilske karakteristike od romantičarske Mendelsonove sonate, preko "Klaribel"

E. Boce do neoklasičnog izraza Zlatana Vaude. Posebno oduševljava u tijoj dinamici i tonovima dugog daha. Tehnika sviranja mu je savršena, a koordinacija sa klavirskom pratnjom ostvaruje kompaktan kamerni muzički doživljaj, što je publika shvatila i toplo pozdravila.

Pijanistkinja Julija Bal prikazala se i kao aranžer (ili bolje reći koautor) gitarske muzike Vila Lobosa, koju je preformulisala za klavir. Izvanredno originalna ideja da gitarsku muziku prenese u medij klavirskog zvuka, doprinela je snažnom umetničkom doživljaju. Otvorele su se neke skrivene komponente Lobosove muzike. Ne samo da je ovaj brazilski kompozitor uneo u savremenу evropsku muziku latinoameričke motive, nego je i samu evropsku modernu obogatio nijansama koje ukazuju i na impresioniste, i na rusku školu (npr. "Petrušku" Stravinskog), a usudili bismo se da podvucemo i bartokovsku i balkansku komponentu u ovim Julijinim reinterpretacijama. Pijanistkinja je ostvarila veliko osveženje u klavirskoj literaturi, a verovatno i gitaristima omogućila novi pogled na muziku koju izvode.

Publika je posebno oduševljeno reagovala na klezmersku muziku koju su Novosađani izveli na kraju programa. Kao članovi ansambla "Kol šel kfir", Leon Kajon i Julija Bal su zasluzni za obnovu ove jevrejske folklorne tradicije u gradu čiju su jevrejsku opština gotovo u potpunosti uništile strahote Racije i Holokausta.

Koncertu su prisustvovali istaknuti predstavnici izraelskog političkog, ekonomskog i vojnog establišmenta, diplomatskog kora, udruženja osoba preživelih Holokaust, kao u udruženja useljenika iz bivše Jugoslavije.

Dušan Mihalek

ZEMUN**„Ledena tišina“ u Kulturnom centru Novog Sada**

Kao deo obeležavanja 74. godišnjice od stradanja građana Novog Sada u tzv. Novosadskoj raciji, izvedenoj od 21. do 23. januara 1942. godine, Jevrejska opština Zemun postavila je u Kulturnom centru Novog Sada izložbu „Nestali u Holokaustu Zemun – svaka slika priča priču“. To je priča u slici i reči o životu i radu Jevreja od njihovog prvog naseljavanja u Zemunu 1739. do tragičnog stradanja za vreme Drugog svetskog rata. Iako su Jevreji u Zemunu bili pod okupacijom tzv. Nezavisne države Hrvatske, a Jevreji iz Novog Sada pod mađarskom, sudsudima im je bila slična. Svi su bili predodređeni za uništavanje. Neki pre, neki kasnije. Prvi organizovani napad na Jevreje iz Bačke započeo je 4. januara u Šajkaškoj. Racija u južnoj Bačkoj ostavila je iza sebe preko 4 000 ubijenih građana. Samo u Novosadskoj raciji ubijeno je preko 1200 ljudi i više od osam stotina Jevreja.

Na otvaranju izložbe goste su pozdravili član gradskog veća za kulturu Novog Sada Vanja Vučenović i direktor Kulturnog centra Novog Sada Bojan Panaotović. O izložbi su govorili autor Nenad Fogel,

predsednik Jevrejske opštine Zemun i Aleksandar Nećak član upravnog odbora Teraforminga, saradnik na projektu. Moderator manifestacije bila je Edita Jankov iz Jevrejske opštine Novi Sad. U umetničkom programu učestvovala je umetnica na harfi profesorka Mina Momčilović.

Ova izložba je posvećena kulturi sećanja i nosi jedinstvenu poruku: Moramo da naučimo mladu generaciju o onome o čemu ih ne uče u školama a staru opomenemo da ne zaborave.

Zbog poverenja koje im je ukazano i omogućeno da se predstave građanima Novog Sada Nenad Fogel se u ime cele jevrejske zajednice u Srbiji zahvalio direktoru Kulturnog centra Novog Sada Bojanu Panaotoviću i zamenici direktora Sunčici Marković.

Jevrejska opština Zemun se posebno zahvalila Fondaciji za otvoreno društvo iz Beograda na ogromnoj podršci u izradi izložbe i štampanju kataloga.

Veliku podršku dobili su i od ing. Josefa Žamboki-ja, jednog od preživelih Jevreja iz Beograda. Njega je Pal Žamboki po narodnosti Mađar za vreme rata spašao od sigurne smrti. U znak zahvalnosti, g. Žamboki, rođen kao BenAvram, uzeo je njegovo prezime.

Projekat je podržao i Grad Beograd preko svog Sekretarijata za kulturu.

Veče u Čurugu posvećeno stradalim Jevrejima i Srbima

U Muzeju žrtava racije u Čurugu otvorena je poslednja ovogodišnja postavka izložbe „Nestali u Holokaustu Zemun – Svaka slika priča priču“. Izložba o stradalim Jevrejima iz Zemuna za vreme Drugog svetskog rata uvod je u obeležavanje Dana sećanja na žrtve Racije 4. januara 1942. godine. Na mestu održavanja Izložbe u bivšem „žitnom magacinu“, a danas Muzeju žrtava racije, ubijeno je 420 nevinih ljudi.

Goste je na početku otvaranja pozdravila sekretar Muzeja Mina Jurišin. U ubilačkoj operaciji mađarskih fašista, nazvanoj Racija, ubijeni su i svi Jevreji iz Čuruga, napomenula je Mina Jurišin. Goste su potom pozdravili Nenad Fogel i Aleksandar Nećak. Oni su se, pored ostalog, osvrnuli i na pokretanje postupka za rehabilitaciju predsednika vlade okupirane Srbije Milana Nedića. Malo se zna da je vlada Milana Nedića, pored toga što je hapsila i isporučivala Jevreje nemačkoj oku-

pacionoj upravi, bila odgovorna i za smrt na desetine hiljada srpskih patriota. Samo u Logoru Banjica stradalo je preko 32 000 ljudi, poimenično pomenutih u knjizi Logor Banjica koju je objavio Istoriski arhiv Beograda. Stav da je pokretanje postupka rehabilitacije jednog osvedočenog fašiste, antisemite i antikomuniste sramno ruganje nevinim žrtvama propraćen je odobravanjem prisutne publike. Goste je pozdravio i Nebojša Simin, čija je majka rodom iz Čuruga. Po dosadašnjim saznanjima Magda Bošan Simin jedina je Jevrejka koja je preživela Raciju. Rat je provela u zatvorima i logorima mađarskih fašista. O tim strašnim vremenima napisala je divnu knjigu „Kad višnje procvetaju“.

Autor izložbe Nenad Fogel pozvao je sve prisutne da sa sobom ponesu knjigu/katalog čije štampanje je u celosti finansirala Fondacija za otvoreno društvo Srbija

KRAGUJEVAC**Dani izraelskog filma**

U Studentskom kulturnom centru u Kragujevcu od 26. do 30. novembra prošle godine održan je festival „Dani izraelskog filma“ u okviru kojeg je ljubiteljima filmske umetnosti predstavljeno pet nagrađivanih ostvarenja izraelske kinematografije.

Bila je to jedinstvena prilika Kragujevčana za upoznavanje izraelskog filma, kroz ostvarenja koja na najbolji način ilustruju raznolikost i kompleksnost ove kinematografije. Da ona iz godine u godinu pokazuje izuzetnu vitalnost i raznovrsnost primećeno je i od međunarodne kritike i publike na najprestižnijim filmskim festivalima.

Reviju filmova je otvorio zamenik ambasadora Izraela u Srbiji Itai Milner.

Festival je otvorio film „Bez tolerancije“ u režiji Talua Lavie, komedija o svakodnevici žena vojnika u Izraelskoj vojsci.

Tokom pet festivalskih dana u „Kontakt galeriji kragujevačkog SKC-a“ prikazani su i „Fusnote“ Josifa Cedera, „Restauracija“ Josija Madmonija, „Grupna poseta“ nagrađivanog reditelja Erna Koliringa i ostvarenje „Menadžer ljudskih resursa“ u režiji Erna Riklisa.

USPUT ZABELEŽENO**Kiš najbolji**

U prednovogodišnjem broju kulturnog dodatka britanskog „Gardijana“ bilo je reči o najboljim izdanjima u 2015. godini. Evo šta kažu:

„Najbolja u 2015. godini u kategoriji Meki povez je „Enciklopedija mrtvih“ Danila Kiša u izdanju „Pingvinovi moderni klasični“. Reč je o zbirki priča koja podseća na Horhea Luisa Borhesa, ali kao da je bogatija navirućom krvlju koju pumpa srce koliko i mozak: misleni eksperiment, što gotovo navodi na suze.“

ZRENJANIN**Korak napred 2015.**

Jevrejska opština Zrenjanin, po deveti put, bila je organizator manifestacije „Korak Napred“ koja je prvenstveno zamišljena kao multikulturalna i multikonfesionalna. Proteklih godina prikazane su mnoge različitosti u Vojvodini – duhovna i svetovna muzika, folklor, književnost... Ove godine govorio je univerzalni jezik muzike i delovi najlepše svetske poezije. Projekat je podržao JDC, a nesebičnu pomoć pružili su članovi i osoblje pozorišta „Toša Jovanović“ u čijim prostorijama se program i odvijao.

Uvod i epilog celog događaja bili su pesma i muziciranje Niske Salačanina. Prisutne, u prepunom foajeu, pozdravila je

predsednica JO Zrenjanin Ljiljana Popov, koja je tom prilikom uputila i reči dobrodošlice gostima iz Novog Sada, Pančeva, Kikinde, Beograda, Saveza kao i predstavnicima grada i različitih konfesija.

Posebno je istakla zasluge gde Ele Rojnik, koja je 2007. godine imala hrabrosti i volju da podrži ovaj zahtevan projekat jedne malobrojne JO. Takođe, predsednica je predstavila članove kulturne sekcije Ivanu Kukolj Solarov, Borislava Nuhanovića i Vladimira Arsenića, najavivši ujedno i otvaranje izložbe JO Pančeve osmišljenu za Evropski dan jevrejske kulture, a pod sloganom „Sakupiti se znači početak. Raditi zajedno znači napredak, ostati zajedno znači uspeh“.

U foajeu pozorišta su bile dve izložbe. Prva je bila izložba fotografija JO Pančeve „Mostovi“ o kojoj je govorila Miroslava Kon Panić. Izložba govorila o volonterima koji su prošle godine pomagali u poplavljjenim područjima Srbije, među kojima su bili i volonteri iz Izraela. Druga izložba „To smo mi“ i govorila je o revitalizaciji i životu Jevrejske opštine Zrenjanin danas.

Nakon toga u sali prelepog starinskog pozorišta bilo je uživanje slušati novosadske muzičara Dinu Šuklar Wiesike na klaviru i Christopha Michaela Wilhelma Jahna na violončelu. Bio je to koncert jevrejske muzike protkan svetskom poezijom u izvođenju glumaca Nataše Luković, Prvoslava Zakovskog i Dejana Karlecika. Program je završen stihovima posvećenim Vojvodini. Izvođači i organizatori bili su nagrađeni izuzetno burnim aplauzom i cvećem, a veće je završeno prijemom, divnim druženjem i pesmom.

Lj. Lepuša

LICA I DOGAĐAJI**Hitler kao dekoracija**

Jevrejskom pregledu se javila čitateljka Vesna Koen. Bila je u "Beograđanki" i u prodavnici br. 9 firme Orient Emporium sa indijskom robom zapazila lep tabure. Bez mnogo zagledanja kupila ga je i ponela kući. Tamo ga je pogledala malo pažljivije i "priyatno" se iznenadila. Na svakoj strani taburea u teksturi utisnut je lik Adolfa Hitlera. Uvoznički je "Jumbo gift", a proizvod je napravljen u Kini.

Informacija – Portreti i sećanja

Pozivamo ljude van Jevrejske zajednice da svedočenjima doprinesu projektu "Portreti i sećanja". Voleli bismo da intervjujemo osobe koje su poznavale članove Jevrejske zajednice Srbije, njihove prijatelje, susede, kolege, koji su pre Drugog svetskog rata živeli na ovim prostorima. Posebno smo zainteresovani da obavimo intervjuje sa onima koji imaju fotografije članova Jevrejske zajednice iz perioda pre Drugog svetskog rata.

Ako želite da učestvujete u projektu ili da dobijete dodatne informacije, molimo vas da pozovete Savez jevrejskih opština Srbije, na telefon +381 11 2621 544, ili da nam se javite na e-mail: secanje@savezsccg.org

DOBROVOLJNI PRILOZI,**SJOS***Za „Mi smo preziveli“*

150 CAD – Branka i Velimir Kon iz Kanade, sa porodicom, u spomen na drage očeve i dedove, nekadašnje logoraše Josipa Erliha i Arnolda Kona iz Osijeka, na njihovu dugogodišnju zapaženu aktivnost u SJOJ i Izvršnom Odboru SJOJ.

1 000 din. – Ester Bajer u spomen na prijateljicu Floru Sokоловић.

Za Spomenik Jevrejima 1912-1919 na Jevrejskom groblju u Beogradu

60 000 din. – Vlajko Nježić.

11 000 din. – nekoliko N. N.

Za JIM

2 000 evra – N. N. u znak sećanja na preminulu majku i mnogo-brojnu rodbinu iz Srbije stradalu u Holokaustu.

11 000 din. – nekoliko N. N.

77 evra – nekoliko N. N.

Za „Jevrejski pregled“

120 CAD – Branka i Velimir Kon, Vinipeg, Kanada.

500 din. – Vida Janković

Za Biblioteku Saveza

550 din. – Ana Šijački

Borjan Jovanović i Džoi David-Jovanović, iz Los Andelesa, SAD, sin i snaja Branke Bogdanov, dobili su čerku Leu Isabelu, a njihov sin Maks sestru.

PORODIČNE VESTI, LIČNE VESTI

BEOGRAD

Za Hevra kadiša – Jevrejsko groblje

200 evra – Dana 21. decembra 2015. navršile su se tri godine od smrti naše mame i make Jovanke Horovic Tokin. Njeni Marina, Đorđe i Branko Mihailović

Aleksandar Demajo i supruga Tanja, iz Vankuvera u Kanadi, dobili su 2. decembra 2015. čerku Hanu.

Dana 22. decembra 2015. Đorđe Jovanović i Milena Marković dobili su sina Dušana, a Judita Jovanović i Zvezdica Marković unuka.

100 eura – Ria Srnić, u znaku sećanja na sve moje seni, oca Haima Samokovliju, žrtvu Holokausta, ubijenog u Jasenovcu i majku Ernu Samokovliju, sahranjenu na Jevrejskom groblju u Beogradu.

100 evra – Ljubica Navonović, u znak sećanja na voljenog supruga Nisima Navonovića.

50 evra – Porodica Salzberger, u znak sećanja na voljenog supruga, oca, dedu i pradedu Vladu Salzbegera.

50 evra – Žarko Polak

4.000 din – N. N. prilog za groblje

4 000 din. – Judita Jovanović i Jelena Blumenberg, u sećanje na sve članove porodice Biro i Rosenfeld

UMRLI BEOGRAD

Josif Vesel, rođ. 1927. Godine, preminuo 4. decembra 2015.

30 evra – Sofija Demajo Lunginović, u znak zahvalnosti Pravednicama: Mariji, Veri i Nataliji Andeselić, koje su rizikovale svoj da bi spasile moj život, i u sećanje na dedu Menahema Maksima Demaja, kao i na u Holokaustu stradale oca Bogoljuba Lunginovića, mamu Lenku Demajo Lunginović, baku Leu Bukicu Demajo, brata Mikicu, ujnu Sarinu Demajo i ujaku Avram Demaja. S tugom se sećam u NOR-u poginulih Naftalija i Davida Demaja.

30 CAD – Branka i Velimir Kon, Kanada, u spomen na sestru i svastiku Ružicu Erlih-Zokić.

3 000 din. – Draga Petrović, povodom 16 godina od smrti majke Vide Ašerović Mihailović, čerka Draga, sin Svetozar sa unucima i praunucima.

Za Socijalnu službu

4 800 din – Vida Janković, u znak sećanja na majku Nataliju Kalmić.

1 000 din – Ester Bajer, u spomen na Floru Sokolović.

Za Sinagogu

20 evra – Sofija Sonja Demajo Lunginović, povodom 11. februara, godišnjice smrti supruga Aleksandra Mošića.

2 000 din. – Judita Jovanović, povodom rođenja unuka

1 000 din – Ester Bajer, u spomen na Floru Sokolović.

Vera Stefanović, rođ. 1938. godine, preminula 5. decembra 2015.

Andreja Preger, rođ. 1912. godine, preminuo 17. decembra 2015.

Za Žensku sekciju

2 000 din. – Judita Jovanović, povodom rođenja unuka

1 000 din – Ester Bajer, u spomen na Floru Sokolović.

Za "Zlatno srce"

1 000 din – Ester Bajer, u spomen na Floru Sokolović.

Za Šabat večeru

6 000 din. – dr Vida Greber, povodom gostovanje Srpskog lekarskog društva u Beogradskoj sinagogi

NOVI SAD

Za Hor „Hašira“

5 000 din. – Porodica Šenk, povodom desetogodišnjice smrti oca i dede Ivana Šenka.

Početkom novembra 2015. godine, u Zagrebu, Dina Šosberger-Štampalija i Duško Štampalija dobili su drugog sina Uri Ezra, Zeev Benjamin brata.

Danijela Grujić, rođena Ujhazi, članica Jevrejske opštine Novi Sad, odbranila je 7. decembra 2015. na Katedri za filozofiju Filozofskog fakulteta Novo Sarajevo, doktorsku disertaciju pod nazivom "Filozofija i problem verske tolerancije", stekavši zvanje doktora filozofije.

PANČEVO

U spomen na porodicu i baku Irmu Iritz (rođenu Kraus), sahranjenu na Jevrejskom groblju u Pančevu, njena unuka Irma Iritz iz Rima dala je prilog za održavanje groblja u iznosu od 225 evra.

Jevrejska opština se najlepše zahvaljuje.

בגילון זה אנו כותבים:

היום הבינלאומי לזכרם של קורבנות השואה

זרי פרחים ביריד הישן

באנדרטה לזכר קורבנות רצח העם ביריד הישן בבלגרד, באמצעות הריכוז המרכז של מדינת סרביה ביום הבינלאומי של הזיכרון השואה, בראשותו של נשיא הסרבי טומיסלב ניקוליץ.

- היום, כאשר יש התרחשויות של שלילת השואה, אסור לנו לשכוח את סבלם של יהודים, סרבים, צוענים וכל נשים שנחרגו. העולם משתנה ואנחנו חייבים להיות מודעים לכל שאנו תורמים לעיצוב העתיד וצריכים לשים מאזץ גדול שדורות חיים בשalom וברחמניה - אמר נשיא סרביה.

לאחר הנשיא ניקוליץ, זרי פרחים באנדרטה לזכר קורבנות רצח העם במהלך מלחמת העולם השנייה, שם ראש הפרלמנט הסרבי, ובשם ממשלת סרביה שר לעובדה ושר הביטחון. עם לבן אחד עלה לקורבנות השואה ששולמו על ידי השגרירים של ישראל, פלסטין וגרמניה.

לכבוד קורבנות השואה ורד אחד לבן הופחתו השגרירים של ישראל, פלסטין וגרמניה.

איך חגנו את חג החנוכה

נובי סאד

מנות וסופגניות

השנה, החנוכה החגגה במספר רוב של האירופים. ביום השני של החנוכה הרבהם מן העירייה והמספר התקציבו סביבה חנוכייה גדולה בחצר והדלקו הנר השני. הקהל שר מעוז צור. אז החגגה המשיכה בהיכל העירייה. סרד'אן פוקס התקיים תפילה ואחריו אדייה ינקוב ספרה על הנצחון של המכבים מעל היונים ועל הנס שקרה כשניקה מקדש ומונרה שנשraphה במשך שמנה ימים. בחג הוקם חלק מילדים מתנות, או מריה נד'לקוביץ', לאה סמוקובליה ופיליפ סטפנוביץ' חילקו מתנות לילדים וכולם נהנו בסופגניות מתוקות, שזה גם חלק מהמנגנים של חג החנוכה.

הארוע הבא היה ב- 12 בדצמבר, כאשר היה מוערגנת פגישה נין המועמדונים של נוער, לרגל החנוכה. ביום ראשון, דצמבר 13 ילדים הגיעו עם אורחים רבים מן הערים סובוטיצה. פנצ'בו, זרנני ובלגרד.

בלגרד

הכנות עשרה

בימים הראשונים של החנוכה - 6 בדצמבר הייתה החגיגת השתתפו 250 חברים של הקהילה וחבריהם. ביניהם היו חברי הקהילה היהודית מקיקנדה, פנצ'בו והזימון. בחגיגת השתתפו גם: שגריר ישראל יוסף לוי, שגריר ארה"ב מייקל קויבי, עם אשטו, השגריר הקנדי פיליפ פיניינגרון עם אשטו ועובד בשגרירות ישראל וברה"ב עם משפחות שלהם. בחגיגת הצטרפו גם נציגים של המוסדות הזרים שהקהילה היהודית בלגרד משתפת פעולה: סגן נשיא של פרלמנט של סרביה ולדימיר מרינקוביץ', יווץ לראש הממשלה לנושא דתות ולדימיר בו'ז'וביץ', סטראהינה סקוליצ'ן ומנהל הסוכנות להשבה, זורן סטוקוביץ', מנכ"ל נמל התעופה "נוקולה טסלה" ונשיא של עמותות משק.

האורהם התקבלו בברכה על ידי נשיא הקהילה היהודית בבלגרד דניאל בוגנווביץ', שדיבר על המשמעות של חג החנוכה.

לאחר מכן שגריר לוי דבר על הסמליות של החגיגות והשימור של יהדות, תרבות ומסורת למורת כל הצורות שפקרו את העם היהודי לאורך ההיסטוריה וגם היום כאשר הוא מתמודד עם בעיות רבות בזירה התקיכן. הוא ברך את החג והביע את שמחתו בנוכחות ואחדותה של הקהילה היהודית בבלגרד.

הנור התיאטרון המשיכו לבצע שירי חג "סביבון" ו"אוצ'ו קנדלייטס" ואחריהם הגיעו נганו מיצירות יידיש שבוצעו על ידי הקבוצה "שמהה", בראשו של מילנה סבליצ'. במצב רוח טובה ואווירה נפלאה האורחים רקדו ריקודים יידיים. במהלך ההפקה מוגש פלאפלים ולאחר מכן סופגניות.

פנצ'בו

עליז עם מתנות

חברים רבים הגיעו החנוכה ב- 13 בדצמבר. בערב ההוא הדלק הנר האחרון, השמיני, וקולם שרנו "מעוז צור". באוירה שמחה חמיש עשרה חברי צעירים קיבלו מתנות. הצעירים הזכירו להם את ההיסטוריה והמסורת של היגיון החג של אור. אחר כך כולם המשיכו לשיר שירים ולאכול סופגניות.

זמון

חדר קטן עם לב גדול

שני אורחים למ"ר מרובה! או זה תמיד ככה אצלנו כאשר חוגגים את חג החנוכה. הפטאגם היין" כאשר ילדים לא כועסים בבית הוא לא קרוב", והפעם זה התגשם. לילדיים היה טובים ביותר כאשר ראש הקהילה נתן להם מתנות לזכר בית המקדש שוחרר. ילדים מיד התחלו לשחק עם הצעוצים שלהם, ובוגרים חיכו להגשה. כאשר אורחים כבר היו מ�ים" קיבלו כבוד כשר. עם זאת, הם חזרו ב מהירות לנשימתם ועם הסיפור הרסו את כל הראות של כבוד. שנה כמו זו, ולמהרת בבית הכנסת שלנו!

סובוטיצה

בצורה מכובדת ביום ראשון, 6 בדצמבר, בסובוטיצה סימן את חג האור. האורחים היו חברי קהילות יהודיות מהודז'ובושההלי הונגריה ובסמנובה. על החשיבות והמסורת של החנוכה הבשורה דבר פروف' רוברט קויבי' וחוץ גבור רוגצק' מהונגריה אמר תפילה ולאחר מכן הדליק נרות החנוכה. המתנות הוצגו לילדים, וסופגניות נחלמו מכך. חברות של סעיף הנשים של סובוטיצה כתמיד היו קשיבות, וגם עכשו היה להם עבודה קשה. הן עשו תרומה רבה שהכל יעבור בסדר.

זרניאני

העולם שיק לצעירים

הkahilla היהודית זרניאני ביום שבת, בדצמבר 12, החג החנוכה, חג האור. את החנוכה, לפי מסורת מותאים אישי, ואנחנו חגנו את החג בשמחה עם הרבה חברים, אוכל מסורתינו ועם ילדים ממרכז אירופה. הנשיא של קהילה ברכה את כל הנוכחים, ותוך סיפר מקורי על החג נבוכה ידע של ילדים, שלא לשכוח את המסורות שלנו. נרות בחנוכה הדליקו חברים של מועדון הילדים שלנו, ובסוף הערב שהקנו בינגגו.שוב, לצעירים שנשארו ננתנו לנצה. זה היה חגיגה אמיתי של אור ושל שמחה.

Čitaćemo sa zadovoljstvom

Iako je na Konkursu poslednjih godina beletristike sve manje, žiri je imao šta da nagradi

Aron Albahari igrom slučaja našao se 21. decembra 2015. u neobičnoj, i pomalo šizofrenoj, situaciji iz koje je isplivao sa lakoćom u čemu mu je od pomoći ponajviše bila njegova simpatična neposrednost.

– Moram priznati da imam tremu – rekao je iskreno, otvarajući, umesto opravdano odsutnog predsednika SJOS, svečanost podele književnih nagrada 59. nagradnog konkursa održanu u Biblioteci Saveza. Za tu iskrenost dobio snažan aplauz propraćen smehom razgaljenih gostiju. Od pomalo uštogljenе atmosfere uvek prisutne na kulturnim događanjima nije ostao „ni kamen na kamenu“. Smeh ima tu čudesnu moć da provetri atmosferu, a Aron, silom prilika moderator i ujedno i jedan od nagrađenih, njime vlada prizivajući ga po potrebi i sa lakoćom.

Od njega smo, između ostalog, čuli da je na konkursu učestvovalo 27 radova, ali i da je jedan od njih odmah diskvalifikovan jer je bio napisan na engleskom jeziku.

Pre nego što su prešli na obrazlaganje svojih odluka, članovi žirija: književnik Filip David, profesor istorije dr Milan Ristović i književni kritičar Bogdan Popović osvrnuli su se na prispele radove.

– Imam zadovoljstvo da sa kolegom Filipom Davidom već više od 10 godina čitam radove koji stižu na nagradni konkurs i postoji neka vrsta zanimljivog ritma kako i koliko radova svake godine dobijamo. Sećam se godina kada ih je stizalo šezdesetak i više – rekao je dr Ristović dodavši da se jedna kategorija sužava, a to je ta takozvana memoaristica i autobiografski radovi vezani za Holokaust, što je, naravno, potpuno razumljivo s obzirom na protok vremena. Drugi fenomen je da se teme vezane za istoriju ne smajuju, što pokazuje i ovogodišnji Nagradni konkurs.

Prva nagrada, nazvana po publicistkinji Ženi Lebl, pripala je Ani Mariji Grunfelder, iz Zagreba i njenom radu „Preživjeli Holokausta: displaced persons repatriacija u bivšoj Jugoslaviji od 1945. godine“ U knjizi se govori o ljudima koji su se kao begunci od nacizma iz nekih evropskih zemalja zatekli na našim prostorima. Jedan mali deo njih je preživeo i dočekao kraj rata, ali se našao u novoj situaciji, da li da se vrati u svoje nekadašnje zemlje iz kojih su ih izbacili, u kojima nisu bili poželjni. Bilo je tu i jugoslovenskih Jevreja koji su preživeli tako što su, na primer, bežali u italijansku okupacionu zonu ili su na neki drugi način spaseni.

– Taj koloplet ljudskih sudsibina ona je temeljito istražila i složila u jednu zanimljivu i dobro ispričanu priču – naglasio je dr Ristović.

– Ove godine dobili smo jedan obiman tekst „Jevrejska čitaonica“ Radivoja Davidovića. Tu nailazimo na zanimljiv podatak, za koji ja nisam znao, da je ta čitaonica za dvadesetak godina koliko je radila imala preko 140 predavanja koja su držale najznačajnije ličnosti kulturnog, privrednog, političkog života Srbije i ne samo Srbije. A onda gospodin Davidović donosi i detaljno sadržaje tih predavanja. Ima tu svega, od ljudi koji su govorili o tadašnjoj političkoj i privrednoj situaciji u svetu i Srbiji do predavanja o mi-

stičnim pokretima u judaizmu ili o značajnim ličnostima jevrejskog porekla, s tim što na kraju imamo i biografije predavača. Sve to je izuzetno zanimljivo i široj publici bar do sada vrlo malo poznato – rekao je Filip David dodavši da između onoga što je beletristika i onoga što je arhiva i istraživanje, poslednjih godina u radovima koji konkurišu prevlađuje ovo drugo.

Na rad Radivoja Davidovića osvrnuo se i književni kritičar Bogdan Popović:

– Davidović jevrejsku čitaonicu s poštovanjem zove jednom vrstom malog narodnog univerziteta dunavskog kraja, mada njegov rad svedoči da je ovaj narodni univerzitet bio sve samo ne mali. To potvrđuju i teme kojima su se bavili predavači kao i opsežna, naoko suva dokumentarna građa u kojoj pulsira život.

Članovi žirija govorili su i o ostalim nagrađenim radovima i za svaki od njih uspeli da u slušaocima podstaknu želju da ih pročitaju.

Neka ostane zabeleženo da je među ne tako brojnim gostima na dodeli nagrada bio i dr sc. Stjepan Glas, opušteni ministar Veleposlanstva Republike Hrvatske u Beogradu, kao i da se predsednik SJOS dr Ruben Fuks ipak pojavio sa pola sata zakašnjenja zbog saobraćajnog kolapsa koji te večeri nalegao na Beograd usled snežne vejavice.

“Pregled jevrejske periodike u Srbiji
(od 1888. do 2015. godine)“ – Biljana Albahari

Žiri i nagrađeni

TISKOVINA IMPRIMEE

Exp. Savez Jevrejskih opština Srbije,
11000 Beograd, Kralja Petra 71a
POB 30
SRBIJA/SERBIA

Ovako je odlučio žiri

Žiri 59. nagradnog konkursa SJOS, u sastavu: književnik Filip David, profesor istorije dr Milan Ristović i književni kritičar Bogdan Popović, na sastanku održanom 8. decembra 2015, jednoglasno je doneo odluke o nagrađenim radovima:

Prvu nagradu „Ženi Lebl“, dobio je rad „Preživjeli Holokausta: displaced persons repatrijacija u bivšoj Jugoslaviji od 1945. godine“, autor Anna Maria Grunfelder, iz Zagreba, Hrvatska

Drugu nagradu, dele dva rada:

1. „Jevrejska čitaonica“, autor Radivoje Davidović, iz Beograda, i

2. „Pregled jevrejske periodike u Srbiji (od 1888. do 2015. godine)“, autor Biljana Albahari, iz Beograda

Treću nagradu, dele radovi:

3. „Germanica (Balada iz provincije)“, autori Denis i Anita Peričić, iz Varaždina, Hrvatska

2. „Antički Izrael u dokumentima susednih naroda i zemalja“, autor Aron Albahari, iz Beograda, i

3. „Tišina vremena“, autor Dragan Dolić, iz Pančeva

Žiri je za otkup predložio i rad pod naslovom:

„Položaj Jevreja u Osmanskom carstvu od XVI do XVI-II veka“, autor Srđan Veselinović, iz Niša.

Izdavač: Savez jevrejskih opština Srbije, Kralja Petra 71-a, POB 30, tel: 011/26 24 359, 26 21 837; **Fax:** 011/26 26 674,
e-mail: bilten@savezjos.org; Izlaženje Jevrejskog pregleda pomaže Ministarstvo vera Srbije i Ministarstvo kulture Srbije;
CIP – Katalogizacija u publikaciji; Narodna biblioteka Srbije, Beograd; ISSN 1452-130X = Bilten – Savez jevrejskih opština Srbije;
COBISS.SR-ID 81280012; **Glavni i odgovorni urednik:** Stanimir Saša Ristić; **Tehnički urednik:** Željko Hrček

Izlaženje „Jevrejskog pregleda“ omogućeno je uz saradnju i pomoć Uprave za saradnju sa crkvama i verskim zajednicama Ministarstva pravde Republike Srbije.

Svi potpisani članci odražavaju lično mišljenje autora, koje se ne podudara uvek sa mišljenjem redakcije.

Rukopisi za naredni broj se primaju do 20. u mesecu; Redakcija zadržava pravo da prilagodi priloge; Štampa: LION, Beograd